

Význam náboženské výchovy v životě veřejnosti

Bc. Jiří Luňák

Diplomová práce
2009

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jiří LUŇÁK**

Studijní program: **N 7501 Pedagogika**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Význam náboženské výchovy v životě veřejnosti.**

Zásady pro vypracování:

Stanovení si konkrétního cíle

Zvládnutí teorie (nadstandardní vhléd do problému)

Vyhledání a zpracování konkrétních údajů

Provedení výzkumu formou dotazníkového šetření

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu

Přijetí odpovídajících závěrů popř. navržení využití práce v reálu

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BOWIE, F. Antropologie náboženství. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-378-9.

HANUŠ, J. Náboženství v globální občanské společnosti. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-140-6.

ŘÍČAN, P. Psychologie náboženství a spirituality. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.

ŘÍČAN, P. Psychologie náboženství. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4.

ŠTAMPACH, O. I. Přehled religionistiky. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-384-0.

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Pavel Opatrný
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

12. února 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 12. února 2009

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 11.5.2009

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá významem náboženství resp. náboženské výchovy a její rolí ve společnosti. Zkoumá postoje veřejnosti ke konkrétním sociálně-náboženským otázkám a její názory. V teoretické části jsou uvedeny některé užívané definice tohoto pojmu, typologie náboženství, jejich charakteristické znaky a role. Dále jsou krátce popsána některá velká světová náboženství a pohled na náboženství dnes. Praktická část obsahuje kvantitativní výzkum spolu s analýzou a interpretací získaných dat.

Klíčová slova:

náboženství, náboženská výchova, monoteismus, polyteismus, význam náboženství, role, přínos, společné znaky, jóga, rituál, křesťanství, judaismus, islám, hinduismus, buddhismus.

ABSTRACT

This master thesis is concerned with the meanings of religion or more precisely religious education and its role in the society. It investigates positions of the community to the particular socially-religious questions and its opinions. There are mentioned some of the used definitions of the notion „religion“, typology of the religions, their characters and roles in the theoretic part. There is a small description some of the large world religions and the sight on the religion nowadays. Practical part contains quantitative research in conjunction with analysis and interpretation of the data gained.

Keywords:

religion, religion education, monotheism, polytheism, meaning of the religion, role, contribution, characters in common, yoga, ritual, Christianity, Hebraism, Islam, Hinduism, Buddhism.

„Kdyby Bůh neexistoval, museli bychom si ho vymyslet.“

Voltaire

Děkuji Bohu za odvahu, inspiraci a důvěru.

Děkuji vedoucímu této práce, PhDr. Pavlu Opatrnému, za odbornou pomoc, cenné rady a připomínky, které mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	11
1 TEORETICKÁ ČÁST	13
1 DEFINICE POJMU „NÁBOŽENSTVÍ“	14
2 TYPOLOGIE NÁBOŽENSTVÍ	16
2.1 DĚLENÍ PODLE GEOGRAFIE	16
2.2 DĚLENÍ PODLE CHRONOLOGIE	16
2.3 DĚLENÍ PODLE OBJEKTU VÍRY	16
2.4 JINÁ DĚLENÍ NÁBOŽENSTVÍ.....	17
3 ANTROPOLOGIE NÁBOŽENSTVÍ	18
4 CHARAKTERISTIKA NÁBOŽENSTVÍ	19
4.1 KULTURA	19
4.2 RITUÁL.....	19
4.3 SPOLEČNÉ ZNAKY.....	20
4.4 JÓGA	22
4.5 STRAVOVÁNÍ.....	23
5 ROLE NÁBOŽENSTVÍ	25
5.1 FUNKCE.....	25
5.2 OBČANSKOST A DEMOKRACIE	26
5.3 PŘÍNOS NÁBOŽENSTVÍ PRO SPOLEČNOST	27
6 SVĚTOVÁ NÁBOŽENSTVÍ	29
6.1 MONOTEISTICKÁ NÁBOŽENSTVÍ	29
6.1.1 Judaismus	29
6.1.1.1 Židovská tradice.....	29
6.1.1.2 Desatero	30
6.1.2 Křesťanství.....	30
6.1.2.1 Věrouka.....	31
6.1.2.2 Historie.....	31
6.1.2.3 Hlavní články víry	32
6.1.2.4 Křesťanská morálka.....	33
6.1.3 Islám.....	33
6.1.3.1 Fakta o islámu	34
6.1.3.2 Islám a politická moc.....	34
6.1.3.3 Konflikty	35
6.1.4 Židé, křesťané a muslimové.....	36
6.2 POLYTEISTICKÁ NÁBOŽENSTVÍ.....	36
6.2.1 Hinduismus	36
6.2.1.1 Rysy hinduismu	36
6.2.1.2 Věrouka.....	37

6.2.2	Buddhismus.....	38
6.2.2.1	Buddhovo učení.....	38
6.2.2.2	Osmidílná stezka.....	38
6.2.2.3	Patero předpisů.....	39
6.3	NETEISTICKÁ NÁBOŽENSTVÍ.....	39
6.3.1	Konfucianismus.....	40
6.3.2	Taoismus.....	40
6.3.3	Čínské lidové náboženství.....	40
7	NÁBOŽENSTVÍ SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI.....	41
7.1	NÁBOŽENSTVÍ NA TRHU.....	41
7.2	BOHOVÉ DNEŠNÍCH DNŮ.....	42
8	RELIGIONISTIKA.....	44
II	PRAKTICKÁ ČÁST.....	45
9	PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
9.1	POSTUP VÝZKUMU.....	46
9.1.1	Cíl výzkumu.....	46
9.1.2	Výzkumné problémy.....	46
	Hlavní výzkumný problém.....	46
	Dílčí výzkumné problémy.....	46
9.1.3	Hypotézy.....	46
9.1.4	Volba metody výzkumu.....	46
9.2	REALIZACE VÝZKUMU.....	47
9.3	ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	47
9.3.1	Míra religiozity.....	47
9.3.1.1	Praktikování víry a náboženská orientace.....	49
9.3.2	Religiozita rodičů a prarodičů.....	50
9.3.3	Praktikování eutanazie.....	50
9.3.4	Výchova dětí ve víře.....	51
9.3.5	Postoj k nesezdaným soužitím.....	53
9.3.6	Polarita hodnot.....	54
9.3.7	Význam pro člověka-ateistu.....	55
9.3.8	Význam náboženství pro sebe samého.....	55
9.3.9	Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ.....	58
9.3.10	Členství v církvi.....	60
9.3.11	Víra v Boha jako životní priorita.....	61
9.3.12	Absence náboženství ve společnosti.....	64
9.3.13	Role náboženství.....	65
9.3.14	Přínos náboženství svobodě a demokracii.....	65
9.3.15	Vliv náboženských skupin na politiku.....	66
9.3.16	Stav morálky a etiky ve společnosti.....	66
9.3.17	Vztah k náboženství (obecně).....	67
9.3.18	Užitečnost církví.....	68
9.3.19	Provozování náboženských praktik.....	69
	ZÁVĚR.....	71
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	73

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	76
SEZNAM GRAFŮ	77
SEZNAM TABULEK.....	79
SEZNAM PŘÍLOH.....	80

ÚVOD

Člověk si zpravidla žije svůj vlastní svět, jen málokdy se stane něco tak převratného, aby pozměnil hodnoty, aby pozměnil cíle. V této chvíli tady mohu uvést nejednu domněnku týkající se náboženství, nejednu představu, jak by to asi mělo být, nejednu úvahu nad tím, kudy cesta vede a kudy ne. Neudělám to! Neudělám to, protože je příliš snadné to všechno popřít. Vždyť na čem stojí mé domněnky, představy a úvahy? Čím jsou podloženy? Mou fantazií, přáním, ... Je to snad to, kvůli čemu by měli druzí měnit své postoje? Empirických zkoumání v oblasti náboženství je nedostatek. Jestliže ano, pak se není čemu divit, že změna nepřichází. Pokud někdo namítne, že výzkumů je spousta, pak se ptám: Kde se projevuje naše obeznámenost s výsledky?

Ano, člověk si žije svůj vlastní svět. Otupělost informacemi a podněty dnešní doby ho nechává chladným, všechnu svou citovou zásobu vyplýtvat, už není nic, čím by byl překvapen. Dokázali jsme ochočit zvířátko, které jsme stvořili. Dokázali jsme si podmanit celý svět. Člověk, který je na stupnici vývoje na úplném vrcholu! Čím budeme překonáni? Všechno, nad čím jsme my nebo naši předkové zůstávali stát strnulí v němém úžasu, jsme zneužili, pošlapali a nakonec vyhodili z domu, abychom tím už nebyli obtěžováni (strašeni), v lepším případě odložili někam do prachu, kdyby ještě NĚKDY – NÁHODOU... (?) Ti nejlepší z nás samozřejmě dokážou toto všechno přivést k naprosté dokonalosti. Ano, člověk to skutečně dokázal. Člověk si ochočil samotného Boha. Anebo „boha“? Ať tak či onak, může si gratulovat. Udělal ze Stvořitele námezdního dělníka, kterého z hodiny na hodinu poslal na dlažbu.

Z této situace mi vyvstává na mysli jedna otázka: Jevil se lidem dosavadní svět jako nedokonalý? Pokud ano, pak by měl dokonalosti nyní dosáhnout. Není-li tomu tak, co bude následovat? Jestliže však existence náboženství vadou na kráse nebyla, čím teď bude zaplněna prázdná bublina? Máme v zásobě něco, co by mohlo adekvátně nahradit chybějící entitu?

Pokusme se na chvíli zastavit a domyslet následky dřív, než k tomu dojde. A pokud nemáme čas na zamyšlení, pak alespoň zkoumejme, akceptujme získané informace. Zvažujme pro a proti. Je snad něco, co už pro nás význam zcela ztratilo?

Význam, smysl. Má skutečně náboženská výchova ještě něco takového? Čtenář, který by očekával vyhodnocení v podobě statistik počtů vyučovaných žáků v hodinách náboženství,

bude asi zklamán. Nejsem totiž zastáncem toho, že by náboženská výchova měla charakter pouze předávání informací na principu absolvování povinné školní docházky. Stejně tak v této práci nenarazíte na polemiku o tom, co je ještě výchova a co už vyučování. Kapitulu s definicí výchovy, jako procesu působení, zprostředkování nebo předávání zavrhuji již na samém úvodu. Zastávám názor, že pravda – jako tomu většinou bývá – je někde uprostřed. Tedy výuka o Bohu na školách? Ano. Vychovávání v rodině ve víře a předávání náboženských hodnot? Určitě také! Jak jsme ale schopni získané informace a modely chování zúročit a využít pro naše dobro? Máme tendenci hodnoty udržovat nebo je inovujeme, jdeme s dobou, po proudu?

V textu se mnohem častěji zmiňuji o náboženství než o náboženské výchově. Proto ať si je čtenář vědom toho, že se nevyhýbám tématu, ale naopak – jak jsem již vedl výše – považuji termín „náboženská výchova“ za natolik omezený užívanými asociacemi, že jej mnohde nahradím pojmem „náboženství“. Zároveň může někdo nabýt dojmu, že se mezi náboženstvími upřednostňovalo křesťanství. Není to proto, že bych sám byl věřící katolík, ale je známo, že křesťanství má nejpočetnější zastoupení nejen v ČR, ale na celém světě. Proto jsem se nebránil věnovat mu případně více prostoru než jiným světovým náboženstvím.

Ze zkušenosti vím, že člověk nemusí druhého potkat osobně nebo s ním mluvit, aby na sebe určitým způsobem reagovali, aby byli osloveni. *Verba movent, exempla trahunt!* Proto na nás tak působí skutky druhých lidí. Proto jsme tak citliví na to, když nám někdo káže, co sám nedělá.

Náboženská výchova je tedy obsažena nejen v tom, že pošlu děti do kostela, ale také v tom, že budu sám zastávat zdravé morální hodnoty. Náboženská výchova není jen vyvarování se špatných skutků, ale spočívá v konání těch dobrých. Náboženská výchova – to nejsou pravidla Chamurabiho zákoníku „Oko za oko!“, ale tolerance, pochopení a odpuštění, na kterých (pro někoho s podivem) stojí drtivá většina evropských států.

Není snadné připustit, že trpíme předsudky; není snadné si přiznat, že nejsme dokonalý; není snadné jít proti proudu. Ale jde to!

Člověk si skutečně žije svůj vlastní svět – ale je na něm, aby mu tam nic nechybělo.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 DEFINICE POJMU „NÁBOŽENSTVÍ“

Obecně rozšířená užití výrazu náboženství bývají zatížena pozitivním, nebo negativním soudem. Lidé jím označují buď své vlastní náboženství, nebo náboženství, které odmítají. Náboženství lze v dnešním světě vidět ve světle mnoha významů. Jak píše Paden (2002, s. 20): „znamená chodit do kostela, věřit v Korán, modlit se růženec, milovat bližního svého nebo dokonce životní styl. Může také znamenat společenské divadlo, tahání peněz, fanatismus nebo vymývání mozků. Je to uctívání pravého Boha i emocionální berlička.

Pojem náboženství se nejspíš poprvé vyskytl v latinském překladu Bible z hebrejštiny a řečtiny – Vulgáta – který se připisuje sv. Jeronýmovi. Řečtí otcové však užívali pojmu thréskeia (obřad, kult), na rozdíl od latinského „religio“ (Bowie, 2008).

V Lexikonu náboženství od Königa a Waldenfelse (1994, s. 371) se dočteme: „Pojem náboženství jde zpět k latinskému religio, jehož význam byl již v pozdní antice sporný. Křesťanský spisovatel Laktanz odvozuje slovo od religie a dává mu význam jako opětné spojení člověka s Bohem. Odporuje tak římskému spisovateli Ciceronovi, který slovo odvozuje od relegere, což má znamenat pečlivé uctívání bohů. Obě odvozeniny mají společné, že předpokládají oddělení lidské a božské sféry. Proto je pochopitelné, že víra v boha (Boha) je často chápána jako základ reinkarnace vůbec.“

Podle Fiony Bowie (2008) vychází náboženství jako kategorie z evropských jazyků a kultur, proto nedoporučuje spoléhat se na to, že stejný význam potažmo ekvivalent bude i jinde ve světě. Dokladuje to např. již Štampach (2008, s. 27), když říká: „Někteří buddhisté i nebuddhisté například odmítají buddhismus označit za náboženství s poukazem na to, že v něm nejde o jediného Boha ve smyslu abrahámovských náboženství ani o polyteisticky pojaté bohy a bohyně.“

Sociologické definice pojmu „náboženství“

Nejen z tohoto důvodu se jeví jako zcela praktické nastínit definice tohoto fenoménu hned z několika – do určité míry odlišných – pohledů. Podle Padena (2002, s. 46) dospěl Durkheim k definici náboženství jako „systému věr a praktik vztahujících se k posvátným věcem, které své stoupence spojují do morálního společenství.“ Skalický (2005, s. 28) zase předkládá pojetí Weberovo, který se na náboženství dívá jako na „lidskou činnost ve vztahu k nadpřirozeným skutečnostem.“

Psychologické definice pojmu „náboženství“

Pro srovnání s pohledem sociologickým uvádím některé z definic psychologů. Freudovo pojetí uvádí Karen Armstrongová (1996, s. 416-417) ve své knize Dějiny Boha: „Osobní Bůh není nic než na nebe vynesena otcovská postava: potřeba takového božstva vychází z dětské touhy po mocném, ochraňujícím otci, po spravedlnosti a poctivosti a po tom, aby život trval věčně. Bůh je jednoduše projekcí těchto přání, kterou lidé uctívají a které se strachují na základě trvalého pocitu bezmocnosti. Náboženství patří k dětství lidského rodu; znamenalo nezbytné stadium při přechodu z dětství k dospělosti. Prosazovalo etické hodnoty, které byly pro společnost podstatné. Jakmile však lidstvo dosáhlo dospělosti, musí se ho zřeknout.“ Psychologická práce Carla Gustava Junga se odrazila i v jeho vidění náboženství, které Štampach (2008) hodnotí jako pocit určité moci, která ale není zvládnutelná rozumem a jež vystupuje z kolektivního nevědomí.

Teologické definice pojmu „náboženství“

Antalík (2005, s. 64) přidává pohled holandského teologa Tieleho, který definoval náboženství jako „soubor náboženských fenoménů, které lze odlišit od ostatních kulturních jevů povahy estetické, politické, sociální apod.“ Slovníkovou definici nalezneme v publikaci Jana Sokola Člověk a náboženství (2004, s. 68), kde čteme: „Encyklopedický slovník (717) říká, že náboženství je vztah člověka k transcendentní skutečnosti, k něčemu, co jej přesahuje a na čem je závislý, i souhrn projevů této závislosti.“ Se Štampachem (2008) se dá souhlasit v tom, že v této formě je logickým ústředním motivem náboženství lidský vztah k nějakému protějšku. V tomto případě je protějškem myšleno transcendentno.

Do světla určité nucenosti nebo násilí, s atributem duchovna a morálky, staví náboženství Radcliffe-Brownova teorie, kterou Skalický (2004) předkládá jako pocit závislosti na určité síle, která je mimo nás. Jedná se podle něj o sílu duchovní nebo morální.

Pro bližší pochopení všech souvislostí je třeba objasnit ještě jeden pojem, kterým je religiozita. Podle Štampacha (2008, s. 45) je religiozita: „přítomnost náboženství v populaci. Je to míněno jednak kvantitativně, tedy nakolik jsou náboženství nebo nějaké náboženské prvky přítomny v populaci, jaký v ní mají vliv, a jednak kvalitativně, tedy jaká je religiozita obsahově, respektive jak je prožívána a jak ovlivňuje život lidí.“

2 TYPOLOGIE NÁBOŽENSTVÍ

2.1 Dělení podle geografie

Tradičně se náboženství člení podle geografické situovanosti společenství, které sdílí toto náboženství. Obvyklé je dělení na náboženství lokální, národní a světová. Středem je tu tedy národ. Je ale třeba objasnit, míní-li se národ ve smyslu latinského „genus“ nebo „populus“. Pokud by šlo o etnikum (genus), byl by národním náboženstvím judaismus. Pokud by šlo o to, čemu se říká někdy národ politický, populus, obyvatelstvo nějakého regionu, byl by národním náboženstvím hinduismus. Ta náboženství, která by obývala menší území, by se označovala jako náboženství lokální. Kritéria tu jsou spíš tradiční. Světovými náboženstvími jsou v našem případě jistě buddhismus, islám, křesťanství (Wikipedie).

2.2 Dělení podle chronologie

Větší problém však může činit řazení náboženství z hlediska historie. Nabízelo by se např. řazení podle vzniku. Bez problémů bude jistě určení v případě buddhismu, křesťanství a islámu. Nejednoznačné je to se vznikem judaismu, kde je obtížné určit, co je v židovských dějinách počátkem. Zcela nejasné je to pak u hinduismu, šintoismu a indiánských náboženství. Tedy mluvit o typologii náboženství podle jejich vzniku sice lze, ale s tím, že se užije pouze hrubého dělení na náboženství pravěká, starověká, středověká, novověká nebo jiná dělení jemnější (Wikipedie).

2.3 Dělení podle objektu víry

Skutečná náboženství pak můžeme dělit podle formálního předmětu. Nejpřehlednější bude asi dělení náboženství na teistická a neteistická. Jako příklad neteistického náboženství může sloužit klasické čínské náboženství. Ať už v jeho konfuciánské nebo taoistické verzi.

Určité komplikace nastávají u buddhismu. Když odhlédneme od pantheonů v jeho populárních verzích, půjde zcela jistě o náboženství neteistické. Někdy dokonce jeho představitelé z apologetických důvodů mluví o „ateistickém náboženství“.

U teistických náboženství se musíme blíže podívat, jak formulují představu Boha nebo bohů. Základní dělení je na náboženství monoteistická a polyteistická. Je otázkou, zda chápat jako samostatný typ náboženství henoteistická, pokud tím rozumíme onen typ nábo-

ženství, který sice zná více bohů, ale jen jednoho uctívá. Tento typ, snad přechodný mezi polyteismem a monoteismem, je možná rozšířenější, než se zdá. Vedle míst striktně mono-teistických najdeme texty henoteistického rázu i v Bibli (Wikipedie).

2.4 Jiná dělení náboženství

Kučera (2005) uvádí dělení světových náboženství na dvě skupiny. Nejčastěji na západní, kam patří židovství, křesťanství a islám a na východní, která zahrnuje zejména hinduismus a buddhismus. Tuto klasifikaci dokládá i skutečnost, že východní mystická tradice zdůrazňuje nacházení Boha lidstvem uvnitř své duše a chce osvobodit tuto duši od věčného koloběhu znovuzrození a převtělování. V západní tradici se Bůh vyskytuje mimo lidského ducha a usiluje o proměnu hříšného světa.

Klasická klasifikace Cornelia Petra Tieleho, jednoho ze zakladatelů religionistiky, kterou uvádí Václavík (2007, s. 109), rozděluje náboženství do dvou hlavních skupin a dalších podskupin:

- „(1) Náboženství přírodní
 - (a)polyzoický naturalismus
 - (b)polydémonicko-magické náboženství s převládajícím animismem
 - (c)vytříbené náboženství kouzelnické - therioantropický polyteismus
 - (d)antropomorfický polyteismus
- (2) Náboženství etická (spiritualisticko-etická, zjevená)
 - (a)národní zákonodárná náboženství (taoismus, konfucianismus, brahmanismus, mazdaiismus, judaismus)
 - (b) univerzalistická náboženství (buddhismus, křesťanství)“

Podle Padena (2002) dělí moderní religionistika náboženské tradice na tři skupiny: (1) náboženství biblického původu, (2) náboženství pocházející z Indie (např. hinduismus a buddhismus) a (3) náboženství východní Asie (např. konfucianismus a taoismus).

3 ANTROPOLOGIE NÁBOŽENSTVÍ

Jak uvádí Bowie (2008) britský antropolog E. B. Tylor pojednává v původu náboženství o roli duše (anima), což dalo vznik termínu animismus. Přesvědčení, že živé i neživé objekty mohou – stejně jako lidé – mít duši je s různými odstíny užíváno zejména u primitivních kmenových náboženství. Zároveň přichází se svojí představou tří stadií sociální evoluce:

animismus - polyteismus – monoteismus

Tylor také formuloval pojem kultury a pojem difúze - předávání kulturních prvků či rysů z jedné společnosti do druhé v čase a prostoru. V případě, že se ty prvky běžně shodovaly, označovaly se jako adheze. O těch rysech, které se pokládaly za primitivní a byly zjištěny v „rozvinutější společnosti“, se uvažovalo jako o přežitcích z nějakého staršího vývojového stadia (Bowie, 2008).

Umlauf (2008) zmiňuje závěry anglického historika Arnolda Toynbee, který vyhodnocením 21 zkoumaných civilizací přesvědčivě ukazuje jejich založení na náboženských hodnotách, přičemž tato tendence kulminuje v tzv. „vyšších náboženstvích“, jako je hinduismus, buddhismus, křesťanství a islám. Náboženství knihy podle něj ustavuje obecnost zvláštního řádu, která po tisíciletí formuje politickou i občanskou komunitu. Navíc monotheistická náboženství vytvořila v pozdní antice a raném středověku myšlenku univerzality rozumu a víry, která byla v novověku transformována do podoby liberální demokracie.

4 CHARAKTERISTIKA NÁBOŽENSTVÍ

Charakterizovat náboženství se vůbec nezdá být jednoduchým úkolem. Jako taková se vyznačují velkým množstvím charakteristických znaků a jiných prvků, které jsou v určitých případech více v určitých méně totožné nebo alespoň podobné. V této kapitole se krátce seznámíme alespoň s některými z nich.

4.1 Kultura

O kultuře v souvislosti s náboženstvím nebo s vírou samotnou by toho bylo možné říci nemálo. A to zejména v oblasti architektury, hudby, zkrátka umění celkově. Je ale zajímavé zastavit se u kultury v podobě hodnot, které pře násí (ať už hmatatelným či abstraktním způsobem).

Pozoruhodnou myšlenku vyjádřil teolog Tomáš Halík (1995, s. 41) ve své publikaci *Víra a kultura: pokoncilní vývoj českého katolicismu v reflexi časopisu Studie*: „*Kulturní hodnoty nejsou absolutní. Uzavírá-li se některá kultura sama do sebe, ochuzuje se tím, zkostnatí a umírá. Naopak víra, která se nevtělí do té které kultury, není cestou života. A chce-li se sama uzavřít do nějaké kultury, je vydána různým omezením. Víra a kultura spolu vlastně závodí. Víra očišťuje kulturu od toho, co je v rozporu s Duchem a obohacuje ji.*“

Halík také prezentuje slova katolického biskupa František Lobkowicze. Ten říká o kořenech evropské kulturní identity následující. „Ateista žijící v křesťanské kultuře je křesťanem, aniž by si to uvědomoval. Kdybychom chtěli, aby v Evropě přestalo křesťanství, museli bychom zničit téměř vše, co vybudovala naše kultura“ (In Halík, 1995, s. 49).

Lobkowicz tak varuje společnost před sekularizací, která byť, jak přiznává, v počátcích jistě očištná a legitimní dávno překročila své meze. Zapomínáním na své vlastní kořeny, tak hrozí zapomenutí a ztráta vlastní identity v evropské kultuře vůbec, jakož i její zánik (In Halík, 1995).

4.2 Rituál

Paden (2002) vyzdvihuje rituály jako přínosné nejen pro náboženství samotné, ale uvádí jejich výhody v jakékoliv skupině. Jde podle něj o praktické rituály obnovy, které obnovují životnost skupiny a jsou důležitým připomenutím jejich hodnot. Jedinec se už samotnou účastí na nich znovu přidává ke skupině a zvyšuje se tak vzájemná sounáležitost. Rituál

také poskytuje prostor pro to, aby jedinci překračovali své dané společenské role a zakoušeli pocit rovnosti. Tento účinek je pozorovatelný zejména při svátcích, bohoslužbách, stejně jako při aktivitách podobných poutím. „Tam, kde se lidé scházejí „v Duchu“, společnost povoluje novou podobu sebe sama právě tím, že překračuje rasové, politické, ekonomické a sexuální rozdíly. Tuto jednotu prožívají například milióny muslimů na pouti do Mekky“ (Paden, 2002, s. 50).

S rituálem můžou souviset i činnosti, které běžně vykonáváme a přitom nevidíme žádnou spojitost s náboženstvím. Bowie (2008) popisuje sňatek jako obřad, jehož hlavním tématem je plodnost. Už při uzavírání svazku je zmiňováno založení rodiny. Zvyk házet rýží na nevěstu a ženicha, když vycházejí z kostela, tkví rovněž v rituálech plodnosti. „Bílý svatební dort, představující tělo nevěsty oblečené do odpovídajících bílých svatebních šatů, rozkrojí ženich na znamení porušení jejího panenství, zatímco svrchní vrstva dortu se může uchovat na křtiny dosud nenarozeného dítěte, které je tak na svatební hostině symbolicky přítomno. I na pohřbu je oddělení symbolicky vyznačeno a obřady směřují k tomu, aby se zesnulému napomohlo k bezpečnějšímu a úplnému přechodu na onen svět. (...) Ať už je to přenesení nevěsty přes práh domu, kde budou manželé bydlet, pokřizování svěcenou vodou z nádoby při vstupu do kostela nebo zutí při vstupu do mešity, všude se tu uznává překročení prahu“ (Bowie, 2008, s. 160).

Paden (2002) pak doplňuje ještě případy rituální čistoty a přesně vymezená pravidla některých skupin. Kromě upevnění členství drží stranou i společenskou a náboženskou identitu, aby nedošla poskvrný. „Například pravidla košer stravování nebo zákony zakazující konzumaci alkoholu mohou symbolizovat odlišnost členů určité skupiny od okolí a jeho sociálních norem“ (Paden, 2002, s. 51).

4.3 Společné znaky

Každý náboženský svět je ve své podstatě originální, ale má také rysy, které jsou společné i pro ostatní. „Křesťanská teologie například nemůže zjistit, čím je výjimečná, dokud neví, které stránky křesťanství jsou vlastní každému náboženství a které rysy jsou pouze křesťanské. Hinduismus totiž také hovoří o vtěleních Boha a některé formy buddhismu vyznávají velkého Buddhu, jenž nás také spasí od hříchu, pokud v něj budeme věřit“ (Paden, 2002, s. 88).

Z hlediska celosvětových dějin náboženství se biblická náboženství pocházející z Palestiny svým obsahem velmi liší například od těch, která vznikla v Indii a Číně. Zahrnují judaismus, křesťanství a islám a jejich odnože. Jejich společným výchozím bodem ve víře je obraz Boha, jak ho popisuje hebrejská Bible. Podle Padena (2002) je nejstarším náboženstvím judaismus. Křesťanství i islám se pak považují za přímé následovníky židovských náboženských představ. Pro muslimy je Mohamed poslední z proroků, tak jako byli i Mojžíš a Ježíš, a Korán vnímají jako poslední poselství Boha po židovské Tóře a křesťanských evangeliích. Tato tři monoteistická náboženství jsou tedy historicky a geneticky spojena a vytvářejí spolu větve jednoho stromu biblických náboženství.

Společným prvkem těchto tradic je (1) víra v nejvyšší bytost, která stvořila svět a život; (2) nejdůležitější je vzývání a uctívání tohoto Boha; (3) Bůh a svět se od sebe zásadně odlišují; (4) Bůh komunikuje s lidmi prostřednictvím již zmíněných proroků; (5) Boží vůli sděluje Bůh lidem prostřednictvím posvátných textů; (6) významnou roli v morálce hraje starost o druhé; (7) Boží vůli uskutečňuje na Zemi vyvolený národ, etnikum (který zároveň střeží tato Boží nařízení (Paden, 2002).

Bowie (2008, s. 36) uvádí následující charakteristické rysy světových náboženství: „Jsou založena na svatých písmech; obsahují pojetí spásy, často zvnějšku („přicházející vysvoboditel“); jsou univerzální nebo mají univerzální potenciál; dokážou do sebe vstřebat či nahradit „původní“ náboženství; často tvoří zvláštní oblast činnosti.“

V dnešní době kdy jsou si světy díky moderní technologii vzájemně tak blízko a zároveň je lidstvo otevřené pro novou zkušenost, nové zvyky, máme tendenci vzájemně přebírat nebo alespoň si vyměňovat zvyky typické pro tu kterou kulturu. Na Východě úspěšně pokračuje proces amerikanizace, na Západě, ve snaze nasycit ducha a také díky uspokojivému materiálnímu zabezpečení, prožívají své obrození myšlenky Dálného východu. I když možná výstižnější bude mluvit o spirituálních technikách. Není totiž samozřejmé zvláště v dnešním komerčním světě vnitřně se ztotožnit například s filozofií dalajlamy, a tak většinou zůstane jenom u vnějších projevů, které ale jen těžko mohou plnit svou funkci, jsou-li praktikovány bez ducha. Jedním z těchto projevů jsou i jogínská cvičení, která se v různých obměnách těší stále většímu zájmu veřejnosti.

4.4 Jóga

Slovo jóga znamená v indickém jazyce „jho“. Přebírá se proto charakteristická podobnost a význam, kdy mají jogínské praktiky spráhnout člověka s božstvem. Jak píše Štampach (2002, s. 11): „Cvičení jogínského charakteru se mohla vyskytovat už velmi brzy stranou od hlavního proudu árijského náboženství založeného na védách, v němž se zdůrazňoval bráhmany předávaný a střežený rituál. Jiní pěstovali v ústraní cvičení předávaná z učitele na žáka. Nelze vyloučit, že jóga je projevem předárijské indické kultury. Ve spisech se objevuje v podobě i nám dnes známé po odloučení buddhismu a džinismu od základního proudu tradice, pod jejich vlivem a v konfrontaci s nimi. Tak klíčí z védské a bráhmanské půdy hinduismus jako reforma či nová syntéza.“ Pro jogíny je tedy jóga jakousi systematizací těchto duchovních cest. Ve svém celku zahrnuje prvky tradičních cest indického člověka k dokonalosti (Štampach, 2002).

V časopise Dingir, který se zabývá současnou náboženskou scénou u nás, popisuje Ivan O. Štampach jednotlivé fáze jógy, které ilustruje na tzv. radžajóze. První fází je *jama*. Je to mravní průprava, která je právě na západě často zanedbávána. Zahrnuje sebeovládání podle přijatých mravních zásad: neublížovat živým tvorům, mluvit pravdivě, nekrást, být zdrženlivý a oproštěný od majetku. Dalším stupněm je *nijama*, jehož součástí je i studium posvátných textů a oddanost bohu. Teprve po těchto stupních přichází první cviky, které jsou obsaženy v úrovni *ásana*. Následuje *pránájáma*, dechová cvičení zahrnující pravidelné výdechy a vdechy se zadržением dechu mezi těmito fázemi. Pátým z osmi stupňů radžajógy je odpoutání smyslů od vnějších předmětů, aby mysl nebyla ničím vychylována. Další etapou radžajógy jsou tři stupně meditace vycházející z dosavadní praxe. Ve stupni *dháraná* mysl prodlévá u předmětu meditace, aniž by se rozptylovala. *Dhjána* je především utlumením běžného myšlení, meditací ve vlastním smyslu slova. *Samádhi* je stav vědomí převyšující všechny ostatní stavy; v něm člověk podle jógy už splývá s absolutnem (Štampach, 2002).

Waldenfels (1992) potvrzuje, že jóga – doplněná o zen – se dnes jako způsob meditačních cvičení často nabízí v nábožensky neutrální formě, takže už pronikla do škol a vzdělávacích ústavů, zen do křesťanských středisek meditace a duchovních cvičení; stejně tak s přednáboženským zaměřením antropocentrické povahy, jako je cvičení v dýchání, uvolňování a soustředování, posilování a zdravotní gymnastika, ale i jako cesta k opětovnému získání duchovní disciplíny a životní praxe, a tedy jako cesta k pravému Já.

4.5 Stravování

Díky jogínským technikám si lidé začali uvědomovat existenci vnitřního světa. Podle Armstrongové (1996) se pohybová cvičení, dýchání, duchovní koncentrace a způsob stravování vyvíjely nezávisle i v jiných kulturách a přinášely osvícení, které bylo sice interpretováno různě, ale zdálo se být lidem přirozené.

V buddhismu je obecně znám zákaz pojídání hovězího masa. Pokud buddhistům nebrání zvláště nepříznivé přírodní podmínky (jako v Tibetu či Mongolsku), jsou v převážné většině vegetariány. V první z Patera mravních zásad (o kterých bude řeč ještě později) se buddhista, ať mnich nebo laik, zavazuje neubližovat cítícím tvorům. Pokud si mnich vyžebra maso, může je jíst, ale nemá připustit, aby se kvůli jeho potravě zabíjela zvířata. Pátou zásadou se pak buddhista zříká užívání opojných prostředků (Štampach, 2005).

V případě monoteistických abrahámovských náboženství zjišťujeme, že v judaismu jsou složité předpisy o rituálně čisté stravě (*košer*) postupně formulované na základě Tóry, Talmudu a historických i současných výroků autorit. Postoje k těmto předpisům se však mohou měnit podle různých židovských směrů. Křesťanství žádná speciální omezení v jídle ani pití nemá. Podle Ježíšových slov neposkvřuje člověka to, co jako pokrm přijímá, ale špatná slova a špatné činy, které z něj vycházejí. Křesťan může jíst cokoli s vděčností za Boží dary. Výjimkou jsou členové Církve adventistů sedmého dne, kteří se – v poněkud volnější verzi – připodobňují židovským tradicím o jídle, a značná část z nich v tom jde ještě dále a jsou vegetariány. Islám zakazuje podobně jako judaismus vepřové maso a navíc ještě alkoholické nápoje (Štampach, 2005).

Kromě uvedených stravovacích předpisů, mají některá náboženství určitá časová omezení v jídle. Půst se ovšem nemusí týkat jen jídla. Může znamenat také období bez zábav, souvisí s pokáním, a proto je obdobím vážným. V případě judaismu je postní praxe omezena na Jom Kipur, kající den blízko začátku židovského roku. Tradiční křesťanské církve pak mají 40 dní půst před Velikonocemi. Jeho začátek v západním obřadu, Popeleční středa, a pak Velký pátek jsou dny přísného postu, kdy se dospělý člověk má vyvarovat požití masa a do syta se může najíst jen jednou za tento den. Muslimové, slavící postní měsíc *ramadán*, mají zakázáno od východu do západu slunce cokoli jíst a pít a v tento čas nesmějí mít pohlavní styk. Jak Štampach (2005) dodává, celý měsíc je vnímán jako doba modlitby, pokání, studia a usebrání.

Fiona Bowie připomíná práci Mary Douglasové *Natural Symbols* (Přirozené symboly, 1973), kde autorka píše o Irech přistěhovaných do Anglie, kteří podle ní přeháněli stravovací předpisy například tím, že na výraz své římskokatolické identity nejedli v pátek maso (In Bowie, 2008).

V knize *Antropologie náboženství* zmiňuje tzv. lékařský materialismus, který se podle ní „snaží vysvětlit nebo zdůvodnit pravidla očišťování poukazem na vědecké, lékařské či hygienické zásady. Podle takového přístupu by například důvodem, proč židé nejedí vepřové, byla obava, že by mohli dostat tasemnici. To zní rozumně, ale jestliže Hebrejci přišli se zákazem vepřového z tohoto důvodu, proč sousední etnika žijící ve stejných podmínkách a na stejné úrovni poznání a hygienických norem vepřové i nadále jedla? Proč židé - a rovněž muslimové - nejedí vepřové, i když nebezpečí, že by mohli dostat tasemnici, je minimální nebo žádné?“ (Bowie, 2008, s. 52).

5 ROLE NÁBOŽENSTVÍ

Je třeba si v úvodu této kapitoly přiznat, že v dnešní společnosti nehraje náboženství příliš významnou roli. Nenáboženská většina s ním jako s fenoménem dnešní doby (byť podle čísel na ústupu) příliš seznámena není a často veřejně deklaruje, že jej ani k ničemu nepotřebuje. Pokud si ho vůbec nějak všimne, vnímá ho jako ryze soukromou věc určité skupinky lidí, která se těch ostatních nijak netýká. Vzdělaný člověk by asi neřekl, že je to jen zájmová činnost, zvláštní koníček lidí něčím odlišných. Bude však náboženství za normálních okolností přece jen pokládat za okrajovou věc, které nerozumí a která ho nemusí zajímat. Jen občas, když se vyskytnou určité chvíle životních krizí a otřesů, kdy si sám neví rady, jak dál, jej možná napadne, zda by mu náboženské poselství nemohlo nabídnout nějakou orientaci v nepřehledné přítomnosti – nějakou alternativu

V dějinné konfrontaci, ale musíme náboženství ponechat jeho ohromný vliv, jaký mělo na výchovu a utváření osobnosti člověka. Všechna známá náboženství, měla a mají ve své filozofii úctu ke zdraví a k životu, lásku a dobro. Bohužel dříve než mohlo náboženství pozitivně ovlivňovat výchovu generací a vést národy světa k míru, bylo zpravidla v již v počátcích zneužíváno (Kučera, 2005).

5.1 Funkce

Sokol mluví o teoriích, které religionisté rozlišují spíše na psychologické či kompenzační, podle nichž náboženství plní jakousi individuální potřebu člověka a kompenzuje nějakou nouzi. Zároveň ale uvádí domněnku D. F. Strausse, který vidí náboženství uspokojující lidskou touhu po sjednocení a integraci vlastní bytosti (Sokol, 2004). Podle L. Feuerbacha je tu proto, aby nabízelo jakousi náhradní spravedlnost (In Sokol, 2004).

Podle Malinowského náboženství svou etikou „posvěcuje lidský život a chování a stává se snad nejsilnějším pramenem sociální kontroly“ (In Skalický, 2004, s. 215).

Z pohledu sociologie náboženství je jeho přínosem pro lidskou společnost transcendování každodenní lidské zkušenosti získané v přirozeném prostředí. Tuto tendenci vysvětluje O'Dea: „Funkcionalismus tuto potřebu vidí jako výsledek tří základních charakteristik lidského života“ (In Skalický 2004, s. 215-216). Skalický (2004, s. 216) tedy tyto tři základní charakteristiky vysvětluje: „Především, člověk žije v nejistých podmínkách. Události, které mají základní význam pro jeho bezpečí a blahobyt jsou mimo jeho schopnost

předvídat. Jinak řečeno, lidská existence je charakteristická svou *kontingencí* (nahodilostí). Za druhé, schopnosti člověka kontrolovat a ovlivňovat podmínky svého života, třebaže se zvyšují, jsou díky své přirozenosti omezené. Postavení člověka z hlediska konfliktu mezi jeho nároky a prostředím, v němž žije, lze do jisté míry charakterizovat jako *bezmocnost*. Za třetí, lidé musí žít ve společnosti, přičemž společnost je uspořádaným rozdělením funkcí, disponibilit a odměn. Nese se sebou dělbu práce i dělbu výrobků. Vyžaduje koordinaci imperativní povahy, tzn. v jistém smyslu vyšší autoritu a podřízenost ve vztazích mezi lidmi. Společnosti kromě toho existují ve stavu *nedostatku*, což je třetí základní charakteristikou existence člověka. Požadavek na udržení pořádku při nedostatku vyvolává diferencované rozdělení statků a hodnot, a tedy relativní strádání. Proto funkcionalismus ztotožňuje roli náboženství s **asistencí**, která je lidem poskytována v jejich nutnosti se přizpůsobit třem zlým skutečnostem *kontingenci*, *bezmocnosti* a *nedostatku* (a následně *frustraci* a *strádání*).“

Ve sborníku inspirovaném textem Petera Bergera zmiňuje ve svém příspěvku Jiří Hanuš: „Asi před rokem jsem v rozhlasu vyposlechl anketu, v níž mladí lidé z různých církví odpovídali na otázku, k čemu je jim jejich křesťanská víra dobrá. K mému překvapení většina z nich odpovídala v tom smyslu, že věří proto, že je jim náboženství oporou v nejistotě a jakousi „pevnou půdou pod nohama“ ve zpochybněném světě kolem nich. Pokud bychom prolistovali nějakou učebnici religionistiky, případně církevních dějin, našli bychom mnoho dalších odpovědí: náboženství může být soukromou oporou i životní vzpruhou a inspirací, může však být pojímáno jako vnitřní pouto, bez něhož hyne celá společnost (může být zkrátka opiem i nadějí), může být chápáno jako souhrn konkrétních mravních nařízení a norem, případně jako na druhé straně pouhé tušení něčeho, „co možná existuje“, ale co má pramalý vliv na náš život“(Hanuš, 2008, s. 108-109).

5.2 Občanskost a demokracie

Hanuš a Vybíral – autoři sborníku *Náboženství v globální občanské společnosti* – ve své předmluvě připomínají Samuela Huntingtona, jako vizionáře, který předpovídal „třetí vlnu demokracie“ a katolickou církev označil za důležitého aktéra v boji proti autoritářství a za lidská a politická práva v mnoha částech světa - jako ve východní Evropě, Latinské Americe, na Filipínách a v několika afrických zemích. Oba autoři tak přitakávají jeho tvrzení a

souhlasně dodávají, že v případě, že je někde katolictví politicky aktivní, pak je také silou na straně občanské společnosti (Hanuš, Vybíral, 2008)

Na druhé straně je ale třeba být si vědomi vzájemných neshod mezi náboženstvími a snažit se konkrétními kroky přivést strany konfliktu ke vzájemnému dialogu. V opačném případě totiž nepřímo podporujeme posilování názorů, které hlásají, že náboženství má pro občanskost spíše negativní důsledky. Záleží tedy částečně i na nás, zda bude náboženství rozdělovat či spojovat, zda bude integrující nebo dezintegrovaná silou ve společnosti.

Musíme se samozřejmě pozorně doptávat po tom, jaký vliv to které náboženské společnosti vyzařuje do svého okolí, zda působí na společnost v širším smyslu léčivě nebo krvavě. Podle Švandy (2008) jde o to, kdy a na koho působí určité náboženské společnosti pozitivně a kdy rozporně, neboť i vliv uplatňovaný ve jménu věčných pravd může být v čase a místě proměnlivý. Zdůrazňuje ale, že vlastní logice církve, náboženského společnosti, natož sekty, porozumíme spíše při pohledu na lidskou psychiku než při zkoumání organizace a provozu takového seskupení.

5.3 Přínos náboženství pro společnost

Tážeme-li se po významu, jaký náboženství má, čím je přínosné pro dnešní společnost, klademe si v podstatě tutéž otázku, jakou si položil i Berger ve svých úvahách. Totiž zda náboženství přispívá, či nepřispívá k posílení občanské společnosti. On sám si na ni vzápětí odpovídá: „Obávám se, že v celkovém úhrnu má náboženství spíše negativní důsledky - to znamená, že náboženství má častěji sklon vytvářet konflikty jak v rámci společnosti, tak navenek ve vztahu ke společnostem jiným“ (Musil, 2008, s. 124).

Určitě by ale souhlasil i s tím, že dobré dary, které církve nabízí, mají i své společenské a praktické vyznění, neboť učí lidi slušnosti, ohleduplnosti a dobrému chování. Náboženské společnosti a sdružení jsou zpravidla především společnostmi slavícími liturgii a právě proto nabízejí velmi výrazné formativní zážitky. Ten, kdo je posuzuje zvenčí především jako veřejně působící společnosti, nevnímá ani polovinu jejich podstaty. Sám Berger upozorňuje na to, že věřící vnímají náboženství jako fenomén transcendingující politické a sociální problémy doby (Švanda, 2008).

Podle Hanuše (2008), jsou výhodou církví jejich kvality, které poskytují psychologickou a kolektivní oporu lidem uprostřed bouřlivých sociálních změn - lidem, kteří jsou většinou

velmi chudí a hlavně v důsledku migrace zbaveni tradičních zdrojů podpory. Hodnoty přínosné pro sociální mobilitu nebo alespoň přežití v podmínkách velké chudoby. Příbek to vysvětluje také tak, že správně vedenou náboženskou výchovou lze v člověku pevněji zakořenit morálně volní vlastnosti, než v případě výchovy ateistické. Domnívá se, že náboženská výchova je pro člověka více motivující v oblasti základními otázkami naplnění života, nad otázkami dobra a zla a nad otázkou, co je opravdové štěstí (Příbek, 2007).

Halík (2008) na druhou stranu ale upozorňuje, že je třeba si přiznat, že tradiční církevní instituce, stejně jako stát, politické strany či odbory – i když mají v dnešním světě stále nezastupitelné místo – nemají však už zdaleka takový význam pro předávání hodnot, pro vytváření „společného jazyka“ a ovlivňování stylu života a myšlení, jako měly dříve.

Umlauf (2008) podotýká, že stojí také za to, zamyslet se nad situací nestátních neziskových organizací coby realizátorů určitých náboženských hodnot v prostředí dnešní globální konkurence a postmoderního rozměňování osvícenských ideálů občanství. V tomto klimatu NNO a náboženství působí, proto je nutno nejprve analyzovat vztah iniciativ a demokracie. Obhajoba NNO musí ukázat, čím je demokracie a jak k této podstatě patří svět svobodného jednání. První teze zní: občanské iniciativy zaplňují konstitutivní manko demokraticky uspořádané společnosti. Tím patří k podstatě demokracie. Za druhé pak, že NNO a církve podporují demokracii i tím, že preferují trvale udržitelné hodnoty proti krátkodobému utilitarismu a proti vrozené touze po moci.

George Weigela připomíná opět Tomáš Halík (2008), když mluví o údivu a rozpacích mnoha liberálů - tradičních politických a ideových oponentů katolicismu – ve chvílích, kdy museli poctivě uznat katolickou církev jako jednoho z nejvýraznějších podporovatelů svobody a demokracie a základních lidských práv ve světě v průběhu 20. století.

6 SVĚTOVÁ NÁBOŽENSTVÍ

V kapitole o typologii náboženství jsem mimo jiné uváděl i dělení na světová náboženství, jejich společné znaky a zároveň rysy, které umožňují jejich podrobnější kategorizaci. Zde se zaměřím na pětici největších světových náboženství a o něco menší východní neteistická náboženství.

6.1 Monoteistická náboženství

6.1.1 Judaismus

Judaismus je nejstarší (pokud nepočítáme hinduismus) monoteistické náboženství na světě. Židovské dějiny sahají čtyři tisíce let zpět do minulosti. I když byl v roce 1948 vytvořen samostatný stát Izrael, vrátilo se sem asi jenom dvacet pět procent světového židovstva. Největší židovskou populaci najdeme v USA, kde žije třicet procent všech Židů (Keene, 2008).

6.1.1.1 Židovská tradice

Židovství se nedá jednoduše definovat. Popisuje nejen náboženství, nýbrž i celkové kulturní, politické a filozofické prostředí.

Židé věří, že je jen jeden Bůh, kterého nazývají *Jahve* a že on je Stvořitel a Pán všeho. Proto také dbají na to, aby se jen Jemu jedinému vzdávala úcta. Traduje se, že se na začátku dějin zavázal lidem žehnat, když přijmou Jeho mravní pravidla. Výrazem tohoto spojení všech lidí s Bohem je smlouva, kterou Hospodin uzavřel po potopě světa s praotcem Noe, jemuž umožnil zachránit se v arše před potopou, a jejíž pravidla jsou uvedena v Talmudu. Později si Bůh vyvolil Abraháma a slíbil mu, že z jeho rodu vzejde veliký národ. Od Abraháma a jeho potomků se odvíjejí dějiny hebrejského etnika, které se později stane kmenovým svazem a duchovním společenstvím – Izraelem (Štampach, 2008).

Pro Židy, kteří věří, že jsou vyvoleným božím národem, připadá v dějinách zvláštní úloha. Klíčovou roli hraje podíl na určitém způsobu života – svátcích, potravinových předpisech a obřadech – a to i přesto, že náboženskou víru, kterou jsou podloženy, všichni nesdílejí (Keene, 2008).

Dřívější hebrejský Starý zákon se dělil do tří částí: Zákon, Proroci a Spisy. Současná židovská bible je uspořádána stejně a někdy se také nazývá Tenach. Obsah křesťanského Starého zákona je stejný, ale je uspořádán jiným způsobem. Základem Starého zákona je pět knih Mojžíšových. První část – Zákon, je označován židy i křesťany „Mojžíšův zákon“ (Kučera, 2005). Smlouva a Zákon je pro pozdější Izrael hlavní oporou jeho nadějí i zvláštním vyznamenáním. Proto se jejímu výkladu věnovala podstatná část rabínské tradice. Na svůj Zákon je Izrael také přiměřeně hrdý, a to i vůči jiným národům (Sokol, 2004).

6.1.1.2 *Desatero*

Jádrem obsahu smlouvy ve Starém Zákoně je nepochybně **Desatero** (řecky dekalog), které je stručným a velmi starým textem, původně určeným k ústnímu předávání. Podle židovské víry jej přinesl Abrahám od Hospodina jako soubor deseti na dvou kamenných deskách vytesaných nařízení, kterými se měl izraelský národ řídit, aby došel spásy. První čtyři pravidla se týkala povinností vůči Hospodinu, zbývajících šest pak vztahu vůči druhým lidem. Jak píše Sokol (2004, s. 117-118): „Příkazy první části jsou rozvinuté argumentací a komentáři, ve druhé části jsou stručnější. Následují hlavní zásady izraelského náboženství: zákaz jiných bohů, zákaz zobrazování, zákaz zneužívání Hospodinova jména a příkaz dodržování svátečního klidu, kde se opět odkazuje na průběh stvoření a na jeho sedmý den. Přejít ke druhé části tvoří příkaz úcty k rodičům. Zajímavé je, že jako jediný není „kategorický“, nýbrž obsahuje i důvod: „abys byl dlouho živ na zemi“ (Ex 20,12). Další imperativy zakazují zabití, cizoložství a krádež, křivé svědectví a konečně závist, resp. touhu po cizím majetku či ženě.“

Fakt, že si židé uchovali svou identitu po celou dobu své historie, je v dějinách unikátním dokladem toho, jaký význam může mít věrnost tradicím a respekt k výchově, která tyto tradice přenáší z pokolení na pokolení.

6.1.2 **Křesťanství**

O křesťanství se může říct, že je dnes náboženstvím s největším počtem vyznavačů. Odhaduje se, že celkem Dvě miliardy křesťanů jsou rozděleny do více než dvaceti tisíc různých sekt či církví. Největší část z nich tvoří římskokatolická církev s jednou miliardou dvěma sty miliony vyznavačů, následována mnoha protestantskými církvemi s celkovým počtem

tři sta šedesáti milionů věřících a pravoslavnou církví se sto sedmdesáti miliony. Největší protestantskou církví je anglikánská s osmdesáti miliony členů (Keene, 2008).

6.1.2.1 Věrouka

Křesťané věří, že Ježíš Kristus je jak Syn Boha, tedy plně božský, tak také Syn člověka - plně lidský a bez hříchu. Kristus nabádal své učedníky, aby žili v lásce a službě, jež jsou doslova nadpřirozené, neboť jdou proti přirozeným sobeckým pudům. Jak dokládají evangelia, byl Ježíš kvůli politickým intrikám nakonec ukřižován, přibit na kříž, až zemřel, vyčerpán žízní a horkem. Stalo se tak na pahorku nedaleko Jeruzaléma a tuto událost si křesťané na celém světě připomínají jako Velký pátek před Velikonocemi (Keene, 2008).

Základem křesťanské víry je Ježíšova smrt na kříži a následné vzkříšení z mrtvých. Křesťané věří, že skrze Kristovu smrt dosáhli odpuštění hříchů a že jeho zmrtvýchvstání je ujištěním, že smrt neznamená konec. Ačkoliv o víře v posmrtný život nebo reinkarnaci jako v případě hinduistů nebo buddhistů nemůže být řeč. Jediné skutečné informace, které o Ježíšovi máme, pocházejí ze čtyř evangelií Nového zákona Bible, i když první z nich – Matoušovo evangelium – bylo sepsáno až asi třicet pět let po Ježíšově smrti. Do té doby byly veškeré události předávány způsobem, který je pro Židy typický a to ústní tradicí. Ta zaujímala významné místo v židovských dějinách a učení všech proroků a vůdců se tímto způsobem uchovávalo po celá staletí (Keene, 2008).

6.1.2.2 Historie

Zajímavé je, že ačkoliv byli křesťané sami považováni nejen svou početností ale i vlivem tehdejších „právních“ norem za sektu a v určitých etapách svého vývoje byli pronásledováni právě pro svoji víru, rozrostli přese všechny překážky do dnešních rozměrů. Armstrongová (1996, s. 153) vysvětluje, jak k tomu mohlo dojít: „Nová víra se rovněž zamlouvala ženám. Její Písmo totiž učí, že v Kristu neplatí rozdělení na muže a ženy, a ukládá mužům, aby své manželky měli v lásce tak, jako má Kristus v lásce svoji církev. Křesťanství má všechny výhody, díky nimž se kdysi stal velice přitažlivým judaismus, a navíc nevyžaduje obřízku a dodržování cizího Zákona. Na pohany zvláště působil systém sociální pomoci, který křesťanské obce zavedly, i to, jak spolu křesťané navzájem soucítili. Církev si během dlouhého zápasu o přežití navzdory pronásledování zvenčí a vnitřním rozkolům vybudovala účinnou organizační strukturu, což z ní v podstatě udělalo jakýsi

mikrokosmos impéria: byla mnohonárodnostní, obecná, mezinárodní, ekumenická a spravovali ji výkonní byrokraté.“ Církvi se tedy podařilo stát se stabilizující silou a po té, co oslovila císaře Konstantina natolik, že se stal křesťanem, byla legalizována.

Sokol (2004, s. 195) popisuje poměry týkající se vztahu státní a církevní moci v dřívějších dobách: „Těsné propojení politické moci s náboženstvím bylo samozřejmé nejen v této době a nejen v Římě. Že se v otázkách zacházení s mocí nemohli křesťané opřít o žádné výroky Ježíšovy, plyne prostě z toho, že v Ježíšově době a prostředí se takové otázky vůbec nekladly. Církev by jistě měla čistší ruce, kdyby se do úzkého spojení s vládnoucí mocí nepustila - ale mohla si to v daných poměrech politického rozvratu vůbec dovolit? Jisté je, že v dochovaných zprávách z té doby se taková kritika nikde nevyskytuje a objevila se až o tisíc let později.“

Až do pádu Římské říše zůstala církev nerozdělena, i když ne vždy byla jednotná a určité tenze v ní byly patrné. Spolu se ztrátou její římské mocenské základny na Západě se však moc v církvi přesunula na Východ. Rada biskupů přijala roku 451 n. l. prohlášení, že mnoho biskupů z Východu nemůže přijmout. To nastartovalo vlnu neshod a roztržek, které vyvrcholily až v roce 1045 rozkolem, kdy tehdy už východní ortodoxní církev přerušila veškeré spojení s římskokatolickou církví (Keene, 2008).

6.1.2.3 Hlavní články víry

Michael Keene (2008, s. 100-101) také uvádí některé podstatné aspekty křesťanské víry:

- ◆ „Nejsvětější Trojice je Bůh jako tři osoby v jedné - Bůh Otec, Bůh Syn a Bůh Duch svatý. Víra v Nejsvětější Trojici je základem křesťanské věrouky a je obsažena jak v apoštolském tak v Nicejsko-cařihradském vyznání víry.
- ◆ Vtělení pojímá křesťanství jako zrození Boha v lidském těle v podobě Ježíše a zdůrazňuje, že Ježíš byl plně Bůh a přece plně lidský.
- ◆ Vykoupení je smíření mezi Bohem a lidmi dosažené Ježíšovou smrtí a vzkříšením. Ježíš je pro svět vrcholným příkladem sebeobětování - nejvyšší obětí Bohu, aby mohly být světu odpuštěny hříchy. Všechno, čeho Ježíš dosáhl svou smrtí, zpečetil svým zmrtvýchvstáním.

- ◆ Duch svatý je členem Nejsvětější Trojice a silou Boha v nynějším světě. Mnoho křesťanů věří, že Duch svatý inspiroval sepsání Písma a dodnes jeho prostřednictvím promlouvá. Pomáhá lidem se modlit a dodává sílu těm, kdo se snaží vybudovat Boží království na zemi.
- ◆ Mnoho křesťanů je přesvědčeno, že Bible je dílo Bohem inspirované a bez omylů, autoritativní ve všech věcech víry a chování. Pro jiné je však Bible spíše program, průvodce obsahující zásady pro každodenní křesťanský život.
- ◆ Pro katolické a ortodoxní křesťany zaujímá Panna Maria postavení o mnoho vyšší, než jaké jí poskytuje to, že je Ježíšovou matkou. Věří, že Ježíše počala nadpřirozeně z Ducha svatého a uchovala si panenství až do konce života, byla vzata na nebesa i s tělem, aniž zažila smrt a je teď tak blízká Bohu, že může zastupovat potřeby všech, kdo jsou dosud na zemi. Protestanti věří, že Marie byla jen nástrojem, který si Bůh vybral, aby porodila Ježíše - ale ničím víc.“

Většina křesťanů také vyjadřuje svou víru pravidelnou účastí na svatém přijímání a to zejména při nedělních a svátečních bohoslužbách.

6.1.2.4 Křesťanská morálka

Tématem mnoha diskuzí, a to nejen na poli církevním ale i mezi nevěřící veřejností, je křesťanská morálka a její uplatňování v dnešní společnosti. Středem pozornosti je také postoj Vatikánu a to nejen k římskokatolické partnerské etice. Její obecnou zásadou je integrace sexuality osobnosti do celku lidské bytosti. Vyhledávání rozkoše pro ni samu je, podle křesťanů, v tomto systému pokládáno za hříšné. Církev uznává milostný akt za mravně přípustný, pouze je-li uskutečňován mezi manžely. V souvislosti s tím se řeší míra závažnosti takových činů, jako je cizoložství, smilství, milostný akt mezi lidmi stejného pohlaví nebo sebeukájení (Štampach, 2008).

6.1.3 Islám

Islám je jedno z nejmladších velkých náboženství světa. Vznikl v 6. století v oblasti, která je dnes známa jako Saúdská Arábie. Leží tam obě jeho svatá města – Mekka a Medína. Ačkoli je islám celosvětové náboženství, většina z miliardy a dvou set milionů jeho vyznavačů obývá dodnes Severní Afriku, Přední východ a Jihovýchodní Asii. Zakladatel islámu,

Mohamed, se narodil kolem roku 570 n. l. v Mekce a záhy osiřel. Obsah Mohamedova zážitku povolání byl vyjádřen ve vyznání víry, které všichni muslimové neustále opakují:

Není Boha kromě Alláha a Mohamed je jeho prorok (Waldenfels, 1992, s. 33)

Muslimské články víry přibližuje Kučera (2005, s. 27): „Muslimové věří v jednoho, jediného neporovnatelného, milosrdného Alláha, jediného Boha, který je stvořitel, živitel a ochránce světa. Věří v anděly, v proroky, kteří lidstvu přinesli jeho odkaz, věří v den posledního soudu, věří v osobní zodpovědnost za svoje skutky, věří v Boží moc nad osudem v dobrém i zlém a věří v posmrtný život.“

6.1.3.1 Fakta o islámu

Muslimové se 5x denně modlí směrem k Mekce. V období postního měsíce ramadánu od východu do západu slunce dodržují půst, kdy nepožívají žádné jídlo, nápoje a zdržují se sexuálních vztahů se svými manželkami. Alespoň jedenkrát za svůj život musí vykonat pouť na jedno s posvátných míst islámu. K tomu patří také darování almužny (*zakát*) a výše zmíněné vyznání víry v Alláha. Islám vychází – stejně jako judaismus – ze Starého zákona (Kučera, 2005). Kučera (2005, s. 29) také uvádí informaci, která ale v dnešních zejména západních státech není příliš rozšířená: „Pravý islám toleruje jiná náboženství, kdy je v Koránu jasně stanoveno, že: „Nebudiž žádného donucování v náboženství!“ Ochrana náboženských práv ne-muslimů je důležitou součástí islámu. V Koránu se dále hovoří: „Bůh vám nezakazuje, abyste byli dobří a spravedliví vůči těm, kdož nebojovali proti vám kvůli náboženství a nevyhnali vás z příbytků vašich, neboť Bůh věru miluje poctivé.“ Bohužel uvedené citace se v islámském světě vysvětlují a praktikují často zcela opačně.“

Armstrongová (1996, s. 178) doplňuje: „V praxi islám znamenal, že muslimové měli ustavit spravedlivou, vyrovnanou společnost, kde se slušně zachází s chudými a slabými. Rané mravní poselství Koránu je prosté: je nesprávné hromadit bohatství a budovat si soukromý blahobyt a dobré je podílet se slušným způsobem na bohatství společnosti a určenou část svého dávat chudým.“

6.1.3.2 Islám a politická moc

Promíšení náboženství s politickostátní společností vede islám k tomu, že pro muslima je pak nejen náboženstvím ale také státem a kulturou. Realizace islámu pak vyžaduje, aby

byly zachovávány - nehledě na povinnosti víry v užším slova smyslu - také právní předpisy, přizpůsobené pochopitelně konkrétním okolnostem života a doby. Předpisy, o které zde jde, zahrnují celou oblast etiky. Přitom se však nejedná pouze o chování ve světě, event. o mezilidské chování, ale do čela hierarchie práv a povinností se opět dostávají práva Boží, která má člověk uplatňovat. Teprve pak přicházejí práva, která má člověk vůči sobě samému, dále práva, která nad ním mají jiní lidé a také práva všeho toho, co Bůh dal člověku do služeb k jeho blahu. Nauka víry, náboženská praxe a právní předpisy tvoří pro muslimy pevný rámeček, ve kterém mohou utvářet svůj život a který je pro ně cestou k budoucímu definitivnímu naplnění. Přes silně právní charakter islámského způsobu života má učení velkou přitažlivost, protože postoj ke světu i postoj k vývoji moderního světa je zásadně optimistický (Waldenfels, 1992).

6.1.3.3 *Konflikty*

Častá setkávání křesťanství a islámu vedla v dějinách k mnoha problémům, které až dosud činí dorozumění nebo dokonce dialog velmi obtížným. Styk křesťanství a islámu byl dlouho (a občas je i dnes) ve znamení dobývání a obrany. Waldenfels (1992, s. 39-40) předkládá tyto body jako možný střet zájmů:

- „Islám vznikl po křesťanství, a už proto představuje pro křesťany výzvu.
- Korán zaujímá stanovisko nejen k židovství, ale i ke křesťanství, k úloze Ježíše a k základnímu učení křesťanství; popírá, že Kristus je jediný prostředník spásy.

- Další nesnáze působí v dialogu

- spojení náboženství a politiky v islámu,
- neexistence protějšku ke křesťanské obci a k církvi vůbec,
- obtížné hledání autentických partnerů dialogu, kteří mohou mluvit závazně za islám.“

Muslimové se obávají a cítí odpor k západní moci a hrozbě, kterou tato moc představuje pro jejich společnost a víru. Západní kulturu vnímají jako materialistickou, zkaženou, úpadkovou a nemorální. Rovněž ji vidí jako svůdnou, a tak o to silněji zdůrazňují nutnost klást odpor jejímu vlivu na muslimský způsob života. Muslimové stále častěji napadají Západ, nikoli snad proto, že by vyznával špatné náboženství, ale proto, že Západ žádné

náboženství nemá. Z muslimského pohledu je sekularismus, bezbožnost, a tudíž nemorálnost mnohem větším zlem než západní křesťanství, jehož jsou plody (Huntington, 2001).

6.1.4 Židé, křesťané a muslimové

Židé jsou často kritizováni za svou víru, že jsou národem vyvoleným. Ti, kdo je kritizují, se ale často proviňují stejným druhem odmítání, jaké charakterizuje tažení proti modlům v biblických časech. Všechna tři monoteistická náboženství si během své historie v určité fázi svého vývoje vytvořila teologii vyvolenosti. Zejména západní křesťané měli sklon věřit, že jsou Božími vyvolenými. V 11. a 12. století ospravedlňovali křižáci svá tažení proti Židům a muslimům tím, že právě oni jsou novým vyvoleným lidem, který se ujal privilegia, které Židé ztratili. Také kalvinistické teologie vyvolenosti vedly k tomu, že se mnoho Američanů dnes domnívá, že jsou národem vyvoleným. Ze zkušenosti víme, že se podobná víra nejlépe ujme v časech, kdy jsou lidé naplněni obavami o vlastní život. Zřejmě právě proto se dnes mezi Židy, křesťany i muslimy probírají k životu podobné formy fundamentalismu (Armstrongová, 1996).

6.2 Polyteistická náboženství

6.2.1 Hinduismus

Hinduismus je monoteistické náboženství, jehož stoupenci věří v jediného Boha - *brahma* (absolutní duch). Hinduismus je zřejmě nejstarší existující náboženství na světě. Nalezne ho ve všech částech jižní Asie. Jeho počátky spadají do doby nejméně před 4 až 5 tisíci lety. Toto náboženství nemá ustálené učení ani jednotné obřady (Keene, 2008)

Po celou svou dlouhou historii přitahoval hinduismus mnoho idejí z cizích náboženství a absorboval je. Všichni hinduisté nevěří v totéž, ale jsou tu některé základní články víry, na kterých se většina věřících hinduistů shodne. Hinduismus v současné době označuje v každém případě náboženství všech Indů, kteří nepatří na základě zvláštního vyznání k jinému náboženství, a tedy nejsou muslimové, buddhisté, křesťané atd. (Waldenfels, 1992)

6.2.1.1 Rysy hinduismu

Tři důležité rysy, kterými se hinduismus odlišuje od jiných náboženství, nastiňuje Waldenfels (1992, s. 12-13) následovně:

1. „Jeho původ se ztrácí v době předhistorické. Nemá žádného zakladatele. Původ náboženství a původ indického národa, který vznikl přistěhováním árijských kmenů a jejich smíšením s domorodým obyvatelstvem, jsou zvláštním způsobem spojeny. Toto náboženství tak působí až dodnes spíše nedějinně.
2. Příslušníkem hinduismu se člověk stává narozením, ne dodatečným rozhodnutím, například osobním obrácením nebo volbou rodičů místo nezletilých dětí. V tomto smyslu není hinduismus svým původem ani misijní, ba ani světové náboženství. Dnešní světový význam nezískalo indické náboženství akcemi organizační povahy, ale šířením idejí a praktik, které se nejeví jako vázané na příslušnost k určitému etnickému celku, a v nejnovější době činností společností, které vycházejí vstříc západnímu požadavku, aby příslušnost byla viditelná navenek.
3. Hinduismus se prezentuje jako náboženství bez dogmat, které může tolerovat množství navzájem si odporujících interpretací, protože nijak nezpochybňují základní tezi mystického naplnění v jednotě všech (povrchových) věcí v Jednom, které je základem všeho a všechno spojuje.“

6.2.1.2 Věrouka

Převážná většina hinduistů věří v Boha, resp. v bohy. V tomto bodu není hinduistické učení ani zdaleka jasné a dokonce i svaté knihy vydávají do určité míry protikladná svědectví. Rgvéda se zmiňuje o třiatřiceti bozích, a na jiném místě totéž dílo popírá, že by měli reálnou existenci. Jako pravdivé se jeví, že v hinduismu je jen jeden Bůh, který může být uctíván v mnoha rozdílných podobách a převlecích. Za tohoto jediného Boha je označován brahma. Brahma je nejvyšší realita, nejvyšší duch mimo veškeré lidské chápání, čas a prostor (Keene, 2008).

Hlavním principem hinduismu je víra v nekonečný cyklus zrození, života na zemi, smrti a opětného zrodu, ve kterém se každý jedinec reinkarnuje na úroveň určenou tím, jak strávil svůj předchozí život. Příslušnost k hinduismu je nicméně určena - když odhlédneme od začlenění na základě zrození - několika dalšími aspekty. Hinduistické vědomí je dáno:

- uznáváním véd jakožto kanonické sbírky hinduistického zjevení,
- uznáváním sociálního řádu, který je charakterizován kastovním systémem (Waldenfels, 1992)

Hinduisté také uctívají některá zvířata či řeky. Věří, že indická řeka Ganga je svatá, podle mýtů byla řeka seslána z nebe na zem, aby očistila duše lidí. Proto se každoročně miliony hinduistů omývají její posvátnou vodou (Kučera, 2005).

6.2.2 Buddhismus

Buddhismus je náboženstvím bez Boha, patřícím do východní mystické tradice. Za zakladatele buddhismu je považován Siddhártha Gautama, čili Buddha („probuzený“). Na celém světě je skoro čtyři sta milionů buddhistů. Buddhisté věří, že lidské bytosti jsou touhou připoutány k cyklu zrození, života a smrti a že se mohou nesčetněkrát narodit na různých úrovních existence. Věří v nejvyšší realitu, i když ji nenazývají Bohem. O svém vyznání hovoří raději jako o filozofii života než jako o náboženství (Keene, 2008).

Eliade a Culianu (2001) uvádějí ve Slovníku náboženství několik forem buddhismu: (1) hinajánový buddhismus, (2) mahájánový buddhismus, (3) tantrický buddhismus, (4) buddhismus v jihovýchodní Asii, (5) čínský buddhismus, (6) buddhismus v Koreji a Japonsku a (7) tibetský buddhismus.

6.2.2.1 *Buddhovo učení*

Celá buddhistická filozofie je zaměřena k tomu, aby pomáhala lidem dosáhnout pochopení čtyř vznesených pravd, které jsou základem veškeré buddhistické víry:

- ◆ „Celý život obsahuje strast. Buddhistické učení má pomoci lidem ji pochopit a překonat.
- ◆ Příčinou strasti je touha po životě, radostech a penězích.
- ◆ Odstranit tuto touhu znamená odstranit také strast.
- ◆ Jedinou cestou k odstranění této touhy je střední cesta mezi asketismem a rozkošnictvím“ (Keene 2008, s. 74)

6.2.2.2 *Osmidílná stezka*

Všichni buddhisté mají přísně zakázáno zabíjet a způsobovat utrpení lidem a zvířatům. Nesmí krást, lhát ani mít sexuální vztahy mimo manželství. Rovněž mají zakázáno užívat drogy včetně alkoholu (Kučera, 2005).

Podle Keenea (2008) lze eliminováním sobecké touhy a lpění na tomto světě definitivně rozbít cyklus zrození, života a smrti. Dosáhne se toho dodržováním dalších nařízení obsažených v tzv. osmidílné stezce. (Správné chápání čtyř vznešených pravd, správný záměr, vedoucí k lásce ke všem živým formám, i k těm nejskromnějším, správná řeč, která musí být čistá, ušlechtilá a dobře zamýšlená, správné chování, zahrnující mravné jednání, ohleduplnost ke druhým a laskavost vůči všem živým tvorům, správné žití, což znamená, že buddhista si nesmí vydělávat na živobytí ničím, co zahrnuje násilí, ani vyznáváním jiného náboženství; buddhistické mnichy musí žít v obci, správné úsilí o vyloučení všech špatných myšlenek, správná bedlivost včetně věnování neustálé pozornosti potřebám druhých, správné soustředění používající meditaci, která umožní člověku získat vnitřní klid a být v míru se sebou samým i se světem.)

6.2.2.3 *Patero předpisů*

Všichni buddhisté se snaží přidržovat následujících pěti předpisů, které pro ně tvoří morální vodítko:

- ◆ „Vyhýbají se braní života nebo ubližování kterékoli živé bytosti
- ◆ Vyhýbají se braní toho, co jim nebylo dáno.
- ◆ Vyhýbají se veškerému špatnému sexuálnímu chování.
- ◆ Vyhýbají se veškeré nevhodné řeči, jako je lež, pomlouvání a šíření pověstí.
- ◆ Vyhýbají se jakémukoli styku s drogami a alkoholem, protože zatemňují mysl a soudnost“ (Keene, 2008, s. 77).

Rychlé šíření buddhismu ve světě i u nás je pravděpodobně způsobeno tím, že lidé stále více touží po vnitřní svobodě a zároveň po pocitu sounáležitosti. Kučera soudí, že buddhismus nenutí ke změně kultury, ale přizpůsobuje se kulturním podmínkám jednotlivých zemí, aniž by přitom ztratil svou podstatu. Cílem Buddhova učení je totiž plné rozvíjení všech skrytých kvalit těla, řeči a mysli (Kučera, 2005).

6.3 Neteistická náboženství

Nejen vzhledem k míře zastoupení konfucianismu, taoismu a čínského lidového náboženství ve světě jsou tato východní náboženství obsažena ve společné kapitole.

6.3.1 Konfucianismus

Konfucius učil, že jediným zdrojem harmonie ve světě může být jen spokojená rodina. Od rodičů se tedy očekává, že budou učit své děti ctnostem a povinnostem a ty budou na oplátku vyrůstat v úctě vůči nim. Taková úcta zahrnuje poslušnost a bezpodmínečné uznávání rodičovské autority. Uctívání předků je v konfucianistické filozofii výrazem synovské oddanosti a úcty, které jsou podstatné pro každou soudržnou společnost. Pocta, prokazovaná rodičům v tomto životě, by měla pokračovat i po jejich smrti (Keene, 2008).

6.3.2 Taoismus

Taoismus čerpá své prvky nejen z prastaré tradice pojetí *tao* (cesta), ale také z buddhismu a konfucianismu. V taoismu má skoro každý aspekt života své božstvo. Zvykem je používání metod meditace, praktik, zvaných někdy pro srovnání se známějším indickým systémem taoistická jóga. Praktikují se posty, odříkávání posvátných formulí, užívají se talismany, uctívají se různá božstva. Slaví se různé svátky (Štampach, 2008).

6.3.3 Čínské lidové náboženství

Čínské lidové náboženství čerpá některé prvky z buddhismu, konfucianismu i taoismu a všechna tři náboženství se navzájem doplňují (Keene, 2008).

Štampach (2008, s. 76) uzavírá neteistická náboženství myšlenkou, že „i když tato náboženství nejsou v západním světě přítomna tak aktivně jako hinduismus či buddhismus, přesto se nějak dotýkají nejen komunit Číňanů, ale i rodilých Evropanů a Američanů. Mezi rodilými obyvateli euroatlantické civilizace najdeme nepatrný počet lidí, kteří se výslovně cítí přitahováni například ke konfuciánské nebo taoistické tradici, ale přejímají se jednotlivé prvky této tradice, jako čínská tradiční medicína, bojová cvičení, chápána nejen jako výcvik nebo kondiční gymnastika, ale též jako duchovní disciplína.“

7 NÁBOŽENSTVÍ SOUČASNÉ SPOLEČNOSTI

Jak už v práci jednou zaznělo, v současné moderní společnosti nemají náboženství příliš mnoho prostoru nebo vlivu. Veřejnost využívá práva svobodné individuální volby, o které mluví Halík a náboženství se tak ocitá v tržní situaci. Zde ovšem panuje vzájemná konkurence a tak jsou v řadě případů uzavírány mezi denominacemi pakty a kartely. Náboženské instituce se byrokratizují, věřící s nimi nebývají už tak pevně spojeni, náboženský život sám se laicizuje. V této situaci, kdy žádná náboženská skupina nemůže prosadit své univerzalistické nároky, ale narůstá nejen tolerance, často doprovázená relativismem, ale i specifická forma fundamentalismu – fanatismus (Halík, 2008).

Příbek (2007) uvádí svoji domněnku, že mnozí ateisté mohou být přesvědčeni, že jejich výchovné působení v rodinách, výchova jejich dětí ve škole i jiných organizacích není a nijak nemůže být ovlivněna jakýmkoliv náboženstvím. Paradoxem ale je, že „celá Evropa, tedy i náš stát, vychází z křesťanství. Křesťanství přineslo na tento kontinent základní hodnoty, které jsou více či méně platné dodnes. Aniž by si tedy lidé, zakládající si na bezbožnosti, uvědomovali, vychovávají ve svých rodinách a školách dle zásad Desatera, zejména těch příkazů, které se týkají vztahu k lidem“ (Příbek 2007, s. 8).

7.1 Náboženství na trhu

O tržní situaci mezi náboženstvími jsme před chvílí mluvili. Jak píše Halík (2008, s. 98-99): „Mladší autoři, inspirovaní ekonomickým myšlením, vidí v pluralitní a konkurenční situaci impuls pro větší flexibilitu, a tedy i příčinu úspěšnosti náboženských společností. Odpovídají tak na otázku, proč - oproti očekávání těch, kdo v modernizaci viděli příčinu úpadku náboženství - USA, společnost nejvíce poznamenaná modernizací a vědeckotechnickým pokrokem, je mnohem religióznější než Evropa.“ V zápětí to vysvětluje tím, že právě v Americe, kde je tržní hospodářství na mnohem vyšší úrovni než v Evropě, byly nuceny i církve přijmout pravidla hry a na rozdíl od evropských států jsou na americkém území schopny vyvinout daleko větší množství různých „produktů“ a lépe odpovídat diferencovaným duchovním potřebám současných lidí, zatímco evropské církve se chovají v moři obchodu poněkud neohrabaně. Proto jsou Američané silně religiózním národem s velkým vlivem církví (i když v USA platí zásada „oddělení církví od státu“) a proto jsou v Evropě nepružné církve (byť mnohdy podporované státem) málo účinné. Evropské církve nařikají nad malou zbožností Evropanů - avšak ve skutečnosti jde spíše o to, že jed-

nostranná „nabídka“ církví se prostě a jednoduše míjí s „poptávkou“ veřejnosti, která má velmi specializované potřeby a očekávání (Halík, 2008).

Říčan (2002, s. 24) říká o současné podobě sekularizace toto: „Odnáboženštění, respektive degenerace náboženství, k níž došlo v našem sociokulturním okruhu, se v současné době globalizuje. Po celém světě přibývá - přinejmenším mezi rozhodující intelektuální elitou - jedinců, kteří se odvracejí od tradiční náboženské kultury.“

7.2 Bohové dnešních dnů

Ve své přepracované publikaci *Psychologie náboženství a spirituality*, mluví Říčan (2007) o době, která je charakterizována rozsáhlým proklamovaným odvratem od náboženství. Podle něj má právě zde klíčový význam pojem kryptonáboženství. Ten vysvětluje následovně (Říčan, 2007, s. 41): „Zejména v Česku, kde došla sekularizace a privatizace náboženství mimořádně daleko, bere na sebe religiozita nejrůznější skryté podoby v astrologii, v józe a v různých meditačních programech bez explicitního náboženského rámce, v psychoterapii, alternativní medicíně, v praktikování rozmanitých návodů na šťastný a úspěšný život, v ekologickém hnutí, v kultu sportovních a jiných mediálních hvězd, ve fanatickém politickém extremismu atd.“ Ve své starší publikaci (2002) uvádí Říčan stanovisko Mircea Eliadeho, podle kterého člověk moderních společností ztratil - v míře naprosto nebývalé - smysl pro posvátno.

Jednou z domněnek, proč pro nás dnes není náboženství podstatné, je ta, že se většinou člověk již necítí být obklopen tajemnem. Kultura orientovaná na vědu nás učí zaměřovat pozornost na fyzický a hmotný svět kolem nás. A právě díky této metodě poznávání jsme mnohého dosáhli. Na druhou stranu, jedním z jejích důsledků je, že jsme jaksi samovolně přišli o smysl pro „duchovno“ či „posvátno“, který je v tradičnějších společenstvích všech úrovní v životě člověka dosud stále přítomen, a který byl kdysi nedílnou součástí lidského pojetí světa (Armstrongová, 1996).

Štampach (2008, s. 54-55) říká o poklesu religiozity v Evropě toto: „Ve většině evropských zemí klesá počet pravidelných účastníků bohoslužeb, v největších centrech až na nějakých 5 % obyvatel. Významné skupiny obyvatel se přestávají ztotožňovat s křesťanskými církvemi a židovskými obcemi, které zde měly dlouhou tradici. Ba i islám u třetí generace potomků přistěhovalců ustupuje. Příslušnost k náboženství trvá spíše jako zařazení do určité sociokulturní souvislosti a do linie lokální nebo rodinné tradice. Ponejprv

zůstává zachována víra v Boha, chápaného spíše v deistickém smyslu, zatímco **ostatní články tradiční víry ustupují**. Později se transcendentní skutečnost stává spíše neosobním absolutnem nebo zcela mizí z obzoru. Humanistický ateismus formulovaný v 19. století (Ludwig Feuerbach) je poměrně vzácný. Nastupuje spíše pragmatický, užitkový a konzumní přístup k životu.“

8 RELIGIONISTIKA

Je třeba, dříve než se pustíme do zkoumání religiozity a vztahů na ni navazujících, objasnit pojem téměř klíčový pro vědeckou činnost prováděnou v náboženské činnosti.

Religionistika je tedy vědou, přesněji vědním oborem, který zkoumá náboženství ve všech možných souvislostech. Obecná religionistika pak pojednává o tom, co je náboženstvím společné. Jejím úkolem není náboženství hodnotit, či dokonce hlásat nebo potírat, nýbrž náboženství studovat, všimnout si náboženských jevů v jejich kulturně historickém kontextu a usilovat o postihu toho, jak určitý náboženský fenomén sám sobě rozumí a sám sebe interpretuje (Štampach, 2008).

Antalík (2005, s. 64) formuluje úkol religionisty, kterým je „srovnávat různé projevy náboženské víry a života a různá náboženská společenství za tím účelem, aby byly klasifikovány podle úrovně a směřování svého vnitřního obsahu.“

I religionistika, podobně jako jiné vědy zabývající se sociálním a kulturním rozměrem lidské existence, čerpala i ona ve svých počátcích mnohé inspirace z přírodních věd. Především pak v oblasti metodologie a vytváření klasifikací (Václavík, 2007).

Štampach pak jako jeden z religionistů a zároveň jejich jménem připomíná (Štampach, 2008, s. 49), „že izolované údaje o **náboženské orientaci** a příslušnosti nedávají příliš mnoho informací. Upozorňují na potřebu zkoumat tyto otázky **v kontextu s hodnotovou orientací respondentů**. Takové údaje ukazují, jaký má zastávané náboženství vliv na život, ale ovšem také opačně, jaké rysy osobnosti, případně životní události jsou příznivé náboženské opci. Nová religionistická šetření se tomu věnují. Zajímají se o vztah ke vzdělání, vědě, umění, občanskému životu, uspořádání hospodářských a sociálních vztahů, k rodině a také o životní pocity jako spokojenost, úspěšnost, pocit přijetí od okolí apod.“

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9 PRAKTICKÁ ČÁST

9.1 Postup výzkumu

9.1.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit v jaké míře se vyskytuje religiozita ve zkoumaných krajích a jakou roli sehrává náboženství v životě veřejnosti. Zároveň také objasnit, jaký význam přikládá společnost náboženské výchově a hodnotám, v jaké míře některé z nich sama praktikuje a jakou váhu přisuzují vlivu náboženství ve společnosti.

9.1.2 Výzkumné problémy

Hlavní výzkumný problém

Jaký je současný význam náboženské výchovy v životě veřejnosti?

Dílčí výzkumné problémy

Jaký význam má náboženství pro člověka?

Jaký je podle populace přínos výuky náboženství?

Má na víru v Boha vliv vzdělání člověka?

Jaký je vztah mezi místem bydliště a životní hodnotou „víra v Boha“?

9.1.3 Hypotézy

H₁: Skutečnost, že je člověk věřící, není závislá na úrovni dosaženého vzdělání.

H₂: Mezi velikostí lokality, ve které člověk žije a postavením víry v Boha v žebříčku hodnot existuje závislost.

9.1.4 Volba metody výzkumu

Jak je již z názvu této práce patrné svůj výzkum jsem orientoval směrem na širokou veřejnost, abych zjistil, jaká je míra religiozity ve společnosti, jakým způsobem ovlivňuje náboženství chování a jednání lidí a jaký význam má náboženství pro současnou populaci.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o kvantitativní výzkum, zvolil jsem metodu dotazníkového šetření. Dotazník jsem tvořil samostatně, přičemž jsem vycházel z již publikovaných teoretických východisek a zejména struktury dotazníků již realizovaných výzkumů zabývajících se religiozitou a to zejména společností CVVM. Na drtivou většinu otázek odpovídali respondenti výběrem pouze jedné z nabízených odpovědí. V několika případech byly použity polozavřené otázky. Dotazník je přílohou této práce.

9.2 Realizace výzkumu

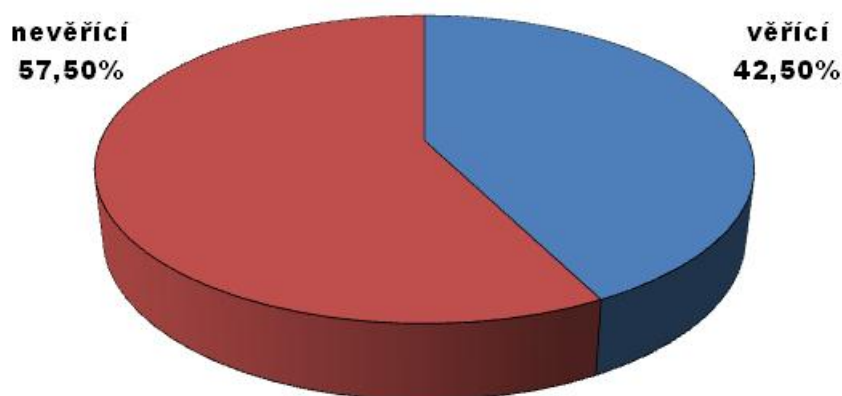
Výzkum jsem prováděl ve městech a obcích zlínského a olomouckého kraje. Mimo jiné proměnné je tedy možné srovnání některých dat z pohledu územního celku. Respondentem byl každý člověk ve věku od 15 do 65 let včetně. Jednalo se o dostupný vzorek. V každém kraji byla veřejnost dotazována prostřednictvím tazatelek a to v obci s počtem obyvatel do 5000, obci s počtem obyvatel více než 5000 a v krajském městě. Početní zastoupení v místě výzkumu bylo společné všem lokalitám – 100 dotazovaných. Celkem se tedy účastnilo výzkumu 600 respondentů. Aby se zmenšilo procento nezodpovězených otázek, byli účastníci výzkumu žádáni o vyplnění dotazníku přímo na místě.

9.3 Analýza získaných dat

9.3.1 Míra religiozity

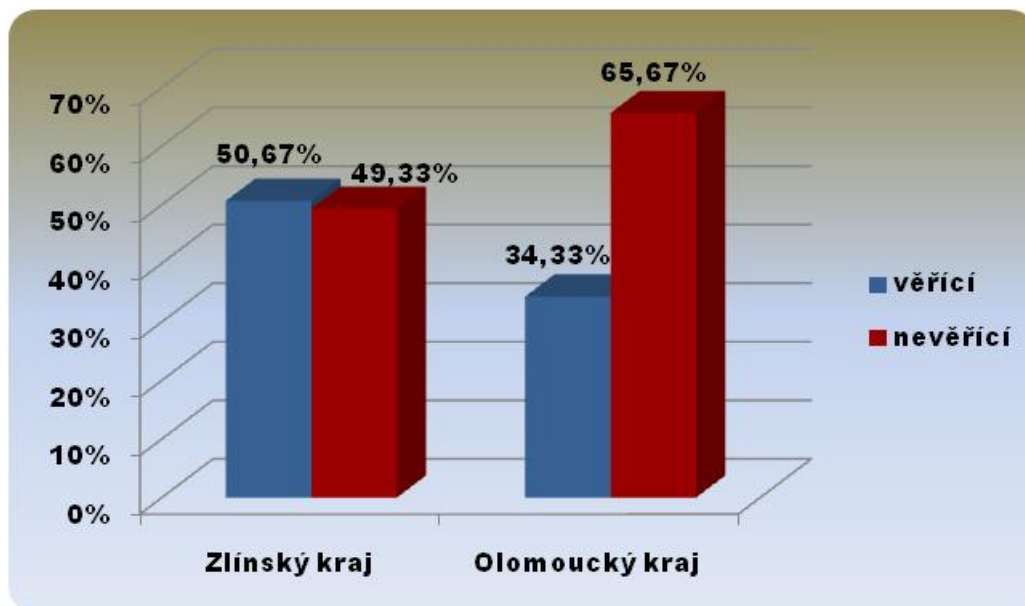
V teoretické části jsem již na několika místech zmínil, jaká je současná situace náboženství ať už ve světě nebo v ČR, jaký je postoj veřejnosti k církvím a vůbec praktikám a činnostem zabývajících se nebo alespoň majících nějaký vztah k transcendentnu. S určitou pravidelností jsme čas od času seznamováni s výzkumy veřejného mínění, které jsou zaměřeny i na téma religiozity (nejen) v ČR. I přesto jsem se rozhodl zahrnout na úvod dotazníku otázku zjišťující, zda se daný respondent považuje za věřícího či ne.

V podstatě – podle očekávání – nedošlo k žádnému zvratu, a i když je celkový průměr v naší zemi v oblasti religiozity daleko menší, lze konstatovat, že tento graf potvrzuje nejen celorepublikové statistiky o převažující většině nevěřících ve společnosti, ale i roli Jihovýchodní Moravy jako favorita a do jisté míry bašty náboženství ve státě.

Graf 1 – Religiozita veřejnosti

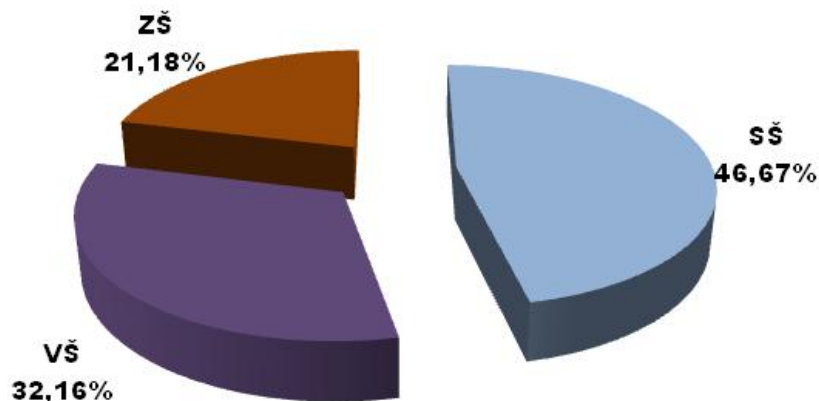
Skutečnost, že i na Moravě dochází k poklesu religiozity, dokládá srovnání dvou zkoumaných krajů. Zatímco ve Zlínském kraji se za věřící označuje 50,67% a nevěřící 49,33%, v Olomouckém kraji je rozdíl mezi těmito dvěma tábory více než 30%.

Graf 2 – Religiozita veřejnosti (srovnání podle krajů)

Následující graf je výsledkem porovnání dvou proměnných a to dosaženého vzdělání a skutečnosti, zda se daný respondent označuje za věřícího. Výstupem je znázornění spektra věřících rozdělených podle vzdělání. Zajímavé je, že téměř polovina všech věřících má

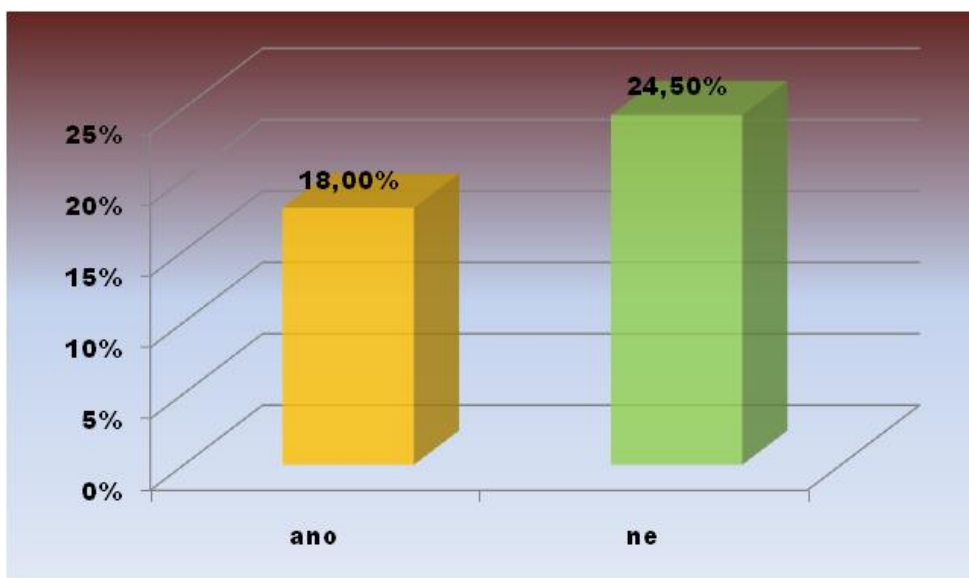
středoškolské vzdělání, zatímco lidé se základním vzděláním netvoří ani čtvrtinu. Necelá jedna třetina jsou pak vysokoškolsky vzdělaní věřící.

Graf 3 – Vzdělání věřících

9.3.1.1 Praktikování víry a náboženská orientace

Ti, kteří se projeví jako věřící, odpovídali také na to, zda se považují za praktikující věřící a také označovali z předem daných možností svoji náboženskou orientaci. Z celkového počtu všech respondentů se 18% procent vyjádřilo pro praktikování své víry, 24,50% se za praktikující věřící nepovažuje.

Graf 4 – Praktikování víry

V otázce náboženské orientace se až na několik jedinců všichni věřící přihlásili ke křesťanství, proto není třeba tuto skutečnost podrobněji komentovat.

9.3.2 Religiozita rodičů a prarodičů

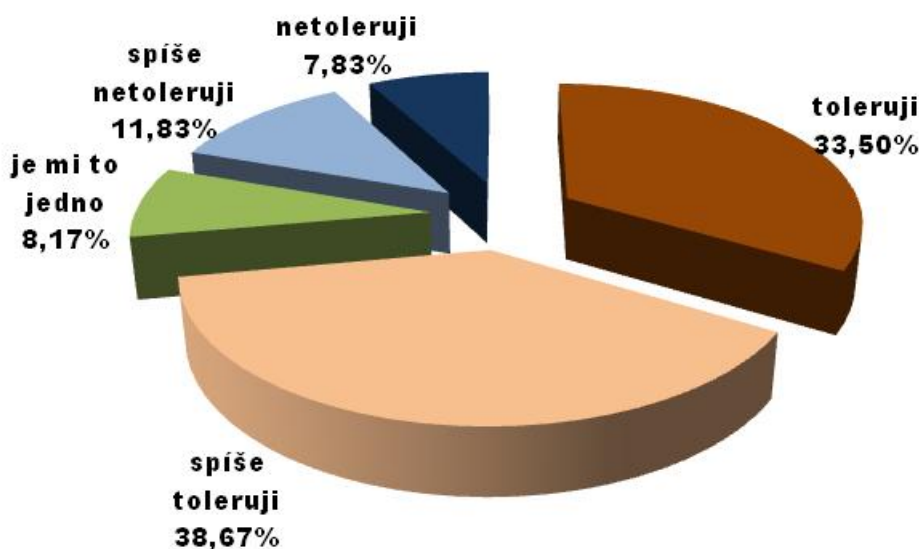
Následující tabulka ilustruje míru zachování víry (resp. schopnost jejího předávání potomkům). Je patrný trend uchování náboženské víry pro další pokolení, jestliže je v rodině tato skutečnost více zakořeněna. V opačném případě se šance udržet náboženství zmenšuje.

	rodiče			prarodiče	
	oba	jeden	žádný	alespoň jeden	žádný
věřící	60,39%	34,51%	5,10%	97,65%	2,35%
nevěřící	7,54%	24,64%	67,83%	69,86%	30,14%

Tabulka 1 – Religiozita předků (srovnání podle religiozity)

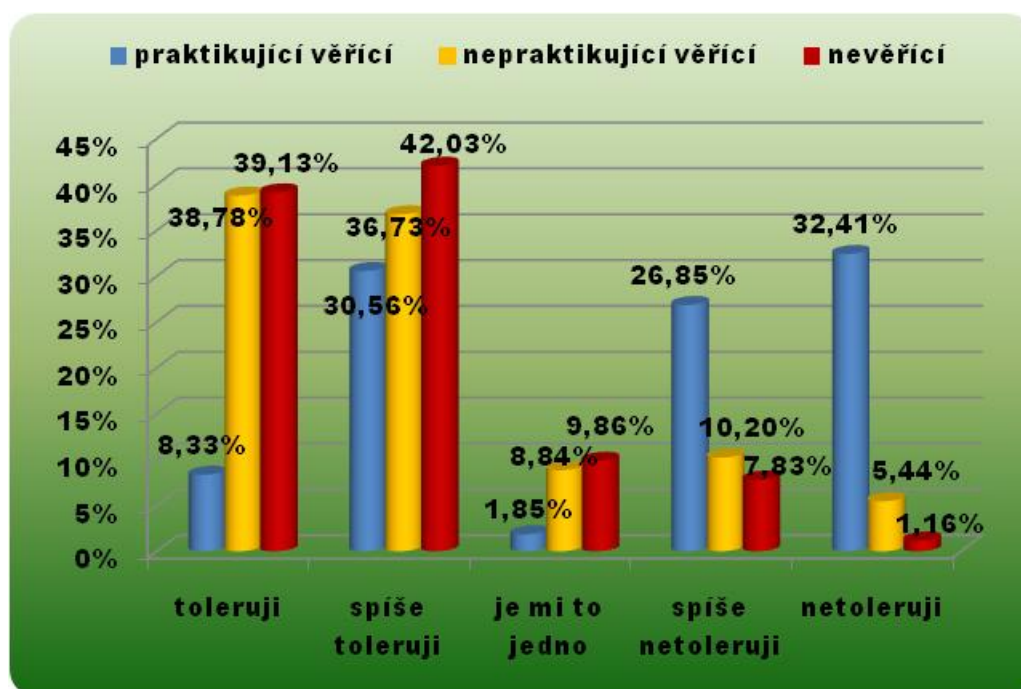
9.3.3 Praktikování eutanazie

Jedním z kontroverzních sociologických témat je otázka provádění eutanazie. Postoj zkoumané veřejnosti je grafem znázorněn následovně: Třetina všech dotazovaných praktikování eutanazie toleruje. O 5% více respondentů spíše toleruje. Zbývající odpovědi („je mi to jedno“, „spíše netoleruji“ a „netoleruji“) zahrnují přibližně čtvrtinu dotazovaného spektra.

Graf 5 – Postoj k praktikování eutanazie

Vzhledem k tomu, že eutanazie je nábožensky chápána jako zabití či vražda a tedy striktně zakázána, je zajímavé sledovat rozdělení do jednotlivých sfér v závislosti na praktikování víry. I když větší či menší procento zastoupení mají praktikující věřící i v kategoriích „toleruji“ (8,33%), „spíše toleruji“ (30,56%), je na první pohled patrná jejich procentuální většina oproti nepraktikujícím věřícím a nevěřícím v kategoriích „spíše netoleruji“ a „netoleruji“. Lze tedy usoudit, že hodnoty a náboženské zásady, které vyznávají mají nemalý vliv na jejich postoj k této problematice.

Graf 6 – Postoj k praktikování eutanazie (srovnání podle praktikování víry)

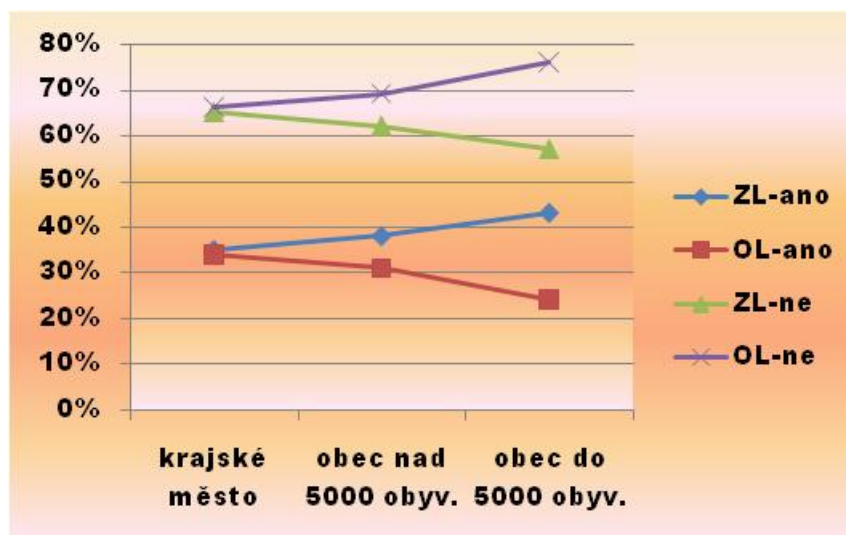
9.3.4 Výchova dětí ve víře

K otázce předávání své víry dětem se 65,83% vyjádřilo negativně, 34,17% respondentů pak odpovědělo „ano“ na otázku, zda by vychovali děti ve víře.

Graf 7 – Výchova dětí ve víře

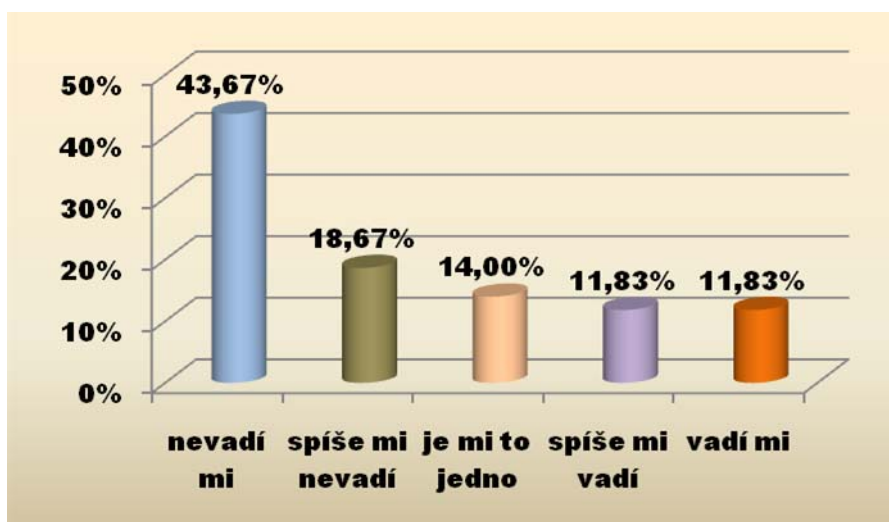
Ve vzájemném srovnání všech lokalit obou zkoumaných krajů je patrný zajímavý trend. Zatímco v krajských městech se veřejnost shoduje v počtu kladných i záporných odpovědí, s klesajícím počtem obyvatel je zřejmá názorová polarita obou krajů.

Graf 8 – Výchova dětí ve víře (srovnání podle krajů)

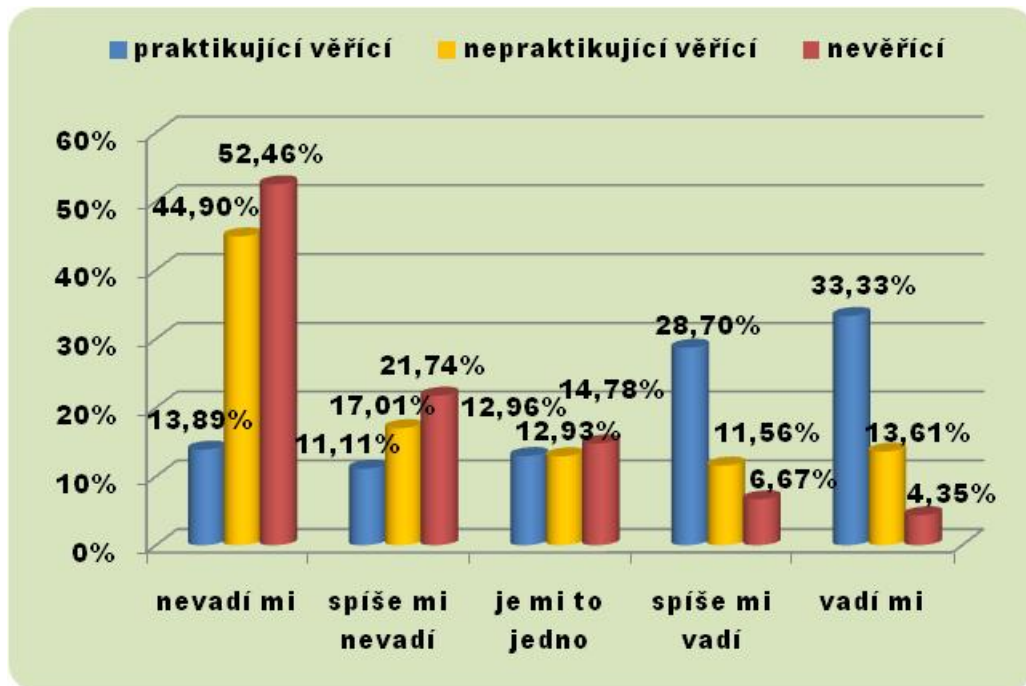
9.3.5 Postoj k nesezdaným soužitím

V otázce postoje k mimomanželským svazkům a intimním soužitím se v podstatě dá vycházet ze stejných faktorů jako v případě eutanazie. Necelá polovina všech odpovědí zahrnovala kategorii „nevadí“. „Spíše mi nevadí“ odpovědělo 18,67% respondentů. Zbývající kategorie („je mi to jedno“, „spíše mi vadí“ a „vadí mi“) nepřesáhly samostatně ani 15%.

Graf 9 – Postoj k mimomanželským svazkům a intimním soužitím

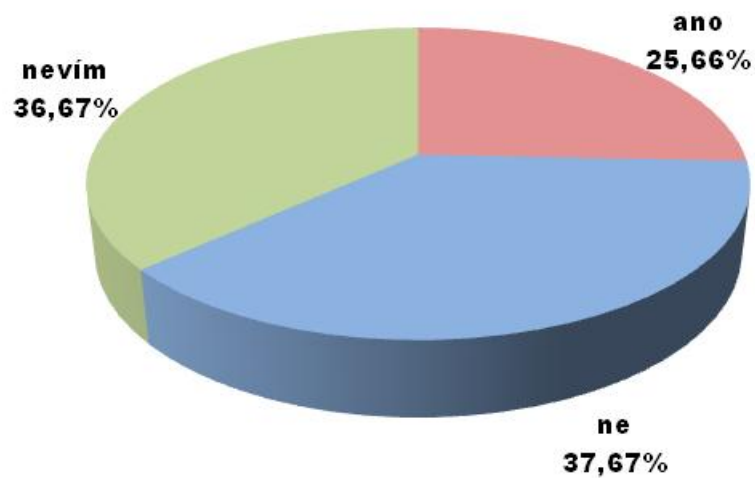
Stejně jako k eutanazii i k problematice nesezdaných soužití se náboženství staví odmítavě. Graf ilustruje obdobnou situaci jako na grafu 6, kde praktikující věřící výraznou většinou převýšili v kategoriích „spíše mi vadí“ (28,70%) a „vadí mi“ (33,33%) zbývající skupiny. Naproti tomu v opačných kategoriích dosáhli viditelně nejmenšího procentuálního zastoupení (13,89% resp. 11,11%). Lze tedy i v tomto případě vyslovit stejný závěr jako v kapitole 9.3.3.

Graf 10 – Postoj k mimomanželským svazkům a intimním soužitím (srovnání podle praktikování víry)

9.3.6 Polarita hodnot

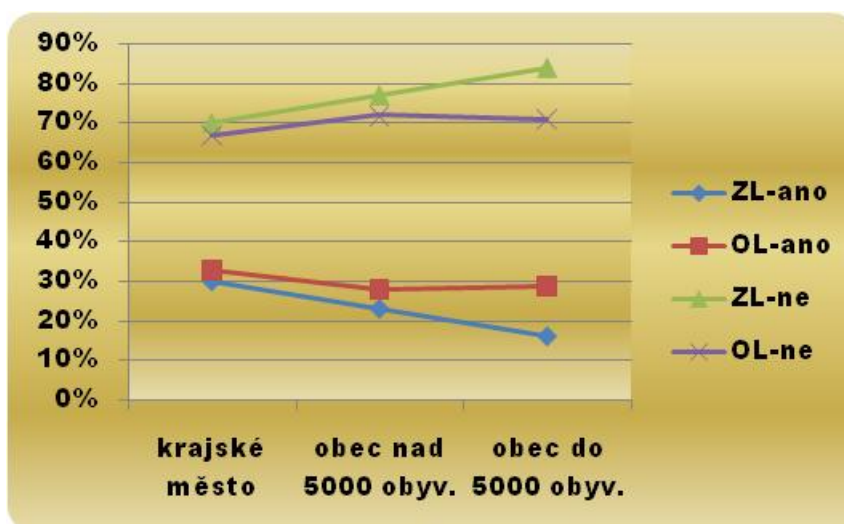
Na otázku, zda si myslí, že by v životě měli jiné hodnoty, kdyby byli resp. nebyli vychováni ve víře odpovědělo 25,66% „ano“ a 37,67% „ne“. 36,67% si svojí odpovědí nebylo jistých.

Graf 11 – Změna hodnot v životě

9.3.7 Význam pro člověka-ateistu

Na otázku významu náboženství pro ateistu byly zjištěny hodnoty, z nichž se jeví patrný trend, jaký je znázorněný i na grafu 8. Totiž že v případě srovnání podle velikosti obce se obě krajská města opět v hodnotách téměř shodují, zatímco s klesajícím počtem obyvatel narůstá vzájemná diference mezi kraji. V případě Olomouckého kraje to není tak zřejmé jako u Zlínského, kde si obě křivky zachovávají pravidelnost, ale vzhledem k tomu, že niance jsou velmi drobného charakteru, se dá předpokládat, že pokud by výzkum probíhal ještě v dalších lokalitách nebo s větším vzorkem, byly by výsledky pro oba kraje opticky totožné.

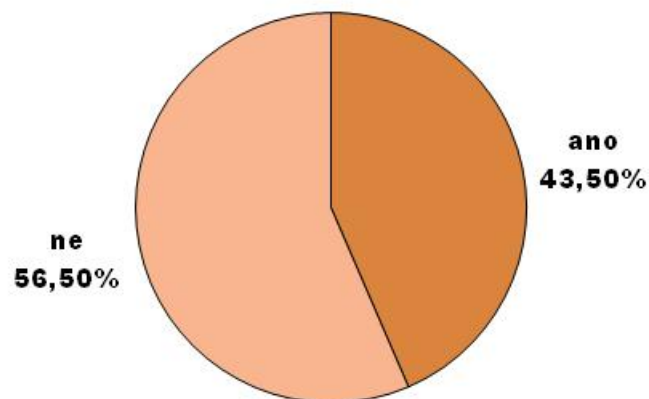

Graf 12 – Význam pro člověka-ateistu (srovnání podle krajů)

V případě doplňujících odpovědí se dá souhrnně říci, že se nejčastěji vyskytoval názor, že i nevěřící slaví křesťanské svátky a jiné slavnosti.

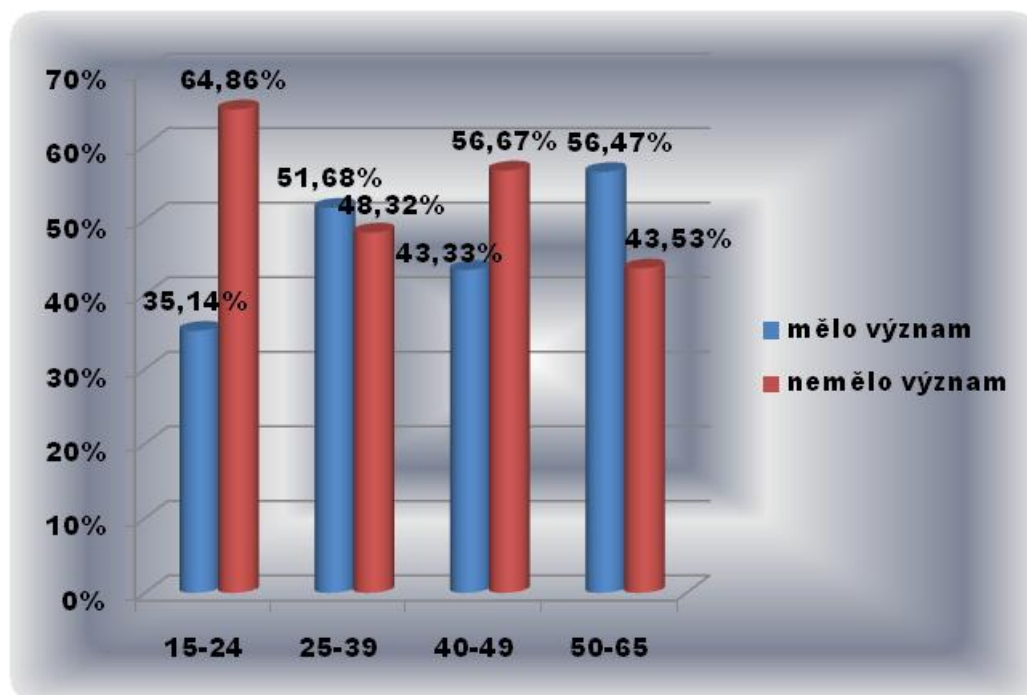
9.3.8 Význam náboženství pro sebe samého

K otázce významu náboženství pro respondenta samotného se 43,50% vyslovilo „ano“ a 56,50% „ne“.

Graf 13 – Význam pro respondentů

Na znázornění významu náboženství pro osobu respondenta konfrontovaném s jednotlivými věkovými kategoriemi, se potvrzuje očekávání v oblasti kategorie „50-65“, kde většina dotazovaných (56,47%) odpověděla, že náboženství pro ně význam mělo. Dal by se očekávat větší procentuální rozdíl mezi názory této kategorie, ale ten se patrně projeví v případě dotazování u starších věkových kategorií. I když převaha respondentů „mělo význam“) v kategorii „25-39“ není tak silná, i přesto je to určitým překvapením. Naproti tomu v kategorii „40-49“, kde by se dala očekávat podobná převažující tendence jako v kategorii „50-65“, byl výsledek sice se stejnými hodnotami ale opačnou polarizací.

Graf 14 – Význam náboženství pro respondenta (srovnání podle věkové kategorie)

Data, obsažená v tabulce, vystihují procentuální zastoupení zkoumaného vzorku v otázce významu náboženství pro respondenta samotného. V tomto případě byly údaje analyzovány v souvislosti s religiozitou ve společnosti.

Význam pro respondenta	ano	ne
věřící	81,61%	12,39%
nevěřící	18,39%	87,61%

Tabulka 2 – Význam náboženství pro respondenta (srovnání podle religiozity)

Z těch, kteří zodpověděli doplňující otázku, uvedla přibližně čtvrtina z nich, že jim náboženství poskytuje víru v pomoc, životní oporu, naději, útočiště, mír.

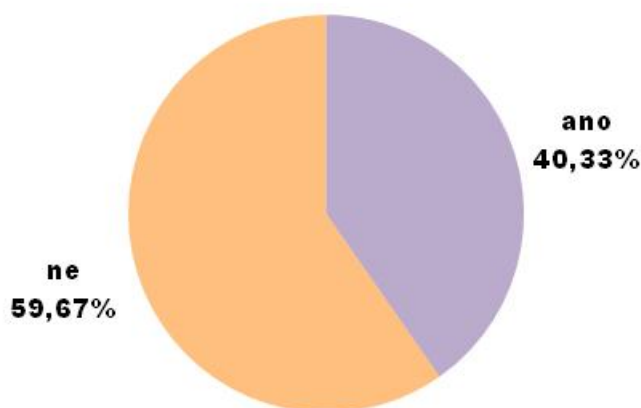
Další čtvrtina uvedla, že dostává v náboženství útěchu, uklidnění; smíření; „když je zle-věřím“, duševní klid a nadhled, povzbuzení, jistotu, cíl a pokoj.

Stejně velká část respondentů uvedla také jako význam áboženství v jejich životě jiné hodnoty, správné životní hodnoty, které jim náboženství přineslo; kořeny, nové životní priority, toleranci vůči druhým, morální hodnoty.

Zbývající respondenti vyslovili velké množství vzájemně spolu nesouvisejících asociací, proto je nelze zahrnout do společné kategorie.

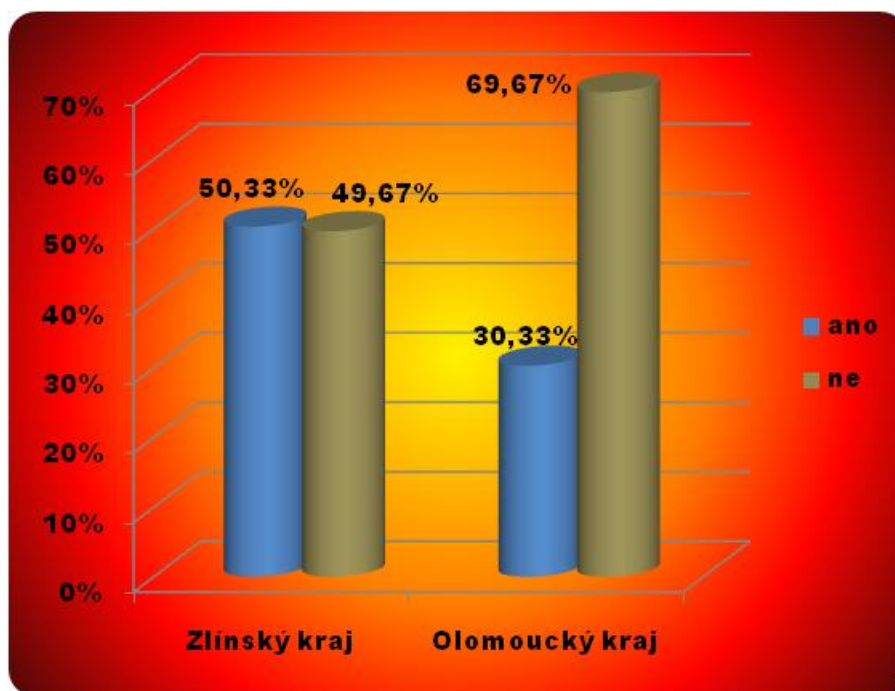
9.3.9 Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ

V otázce přínosu výuky náboženství pro žáky ZŠ se 40,33% všech respondentů vyjádřilo kladně a 59,67% záporně.

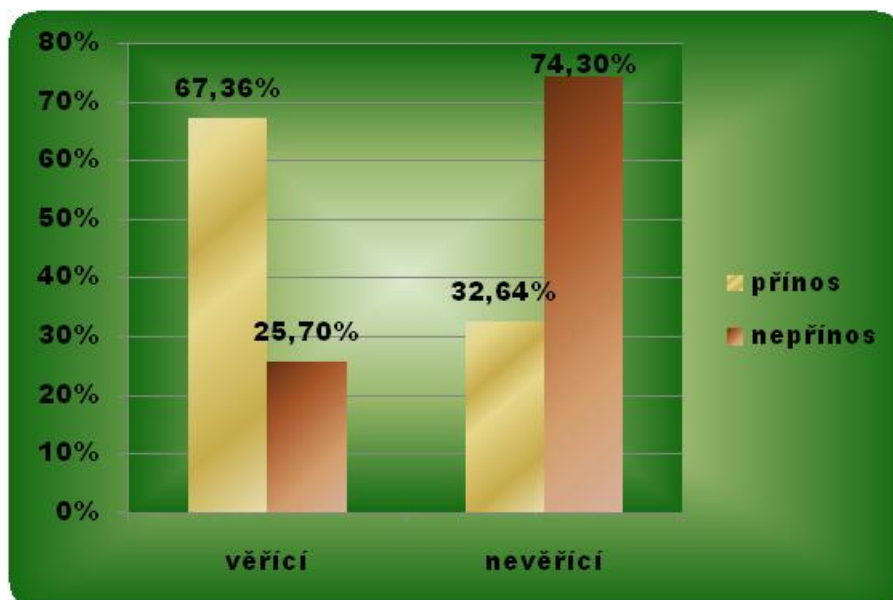
Graf 15 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ

Při srovnání výše uvedených dat podle příslušnosti kraje je zajímavé, že zatímco ve Zlínském kraji nečiní rozdíl mezi zastánci názoru pozitivního a negativního ani jedno procento, v Olomouckém kraji je to téměř 40% (30,33% „ano“, 69,67% „ne“).

Graf 16 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ (srovnání podle krajů)

V případě analýzy této otázky v souvislosti s klasifikací „věřící“ vs. „nevěřící“ se ukazuje zajímavý fakt a to ten, že 32,64% nevěřících se domnívá, že výuka náboženství pro žáky ZŠ má přínos, zatímco o přibližně 7% méně (25,70%) je věřících, kteří ve výuce náboženství nevidí. Částečné vysvětlení tohoto jevu poskytuje i analýza doplňujících odpovědí.

Graf 17 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ (srovnání podle přihlášení se k víře nebo ateismu)

V názorech na přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ se muži vyslovili více negativně než ženy. Zatímco u žen činil rozdíl mezi kategoriemi necelých 10%, u mužů dosahoval téměř 45%.

přínos náboženství	ano	ne
ženy	45,21%	54,79%
muži	32,77%	67,23%

Tabulka 3 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ (srovnání podle pohlaví)

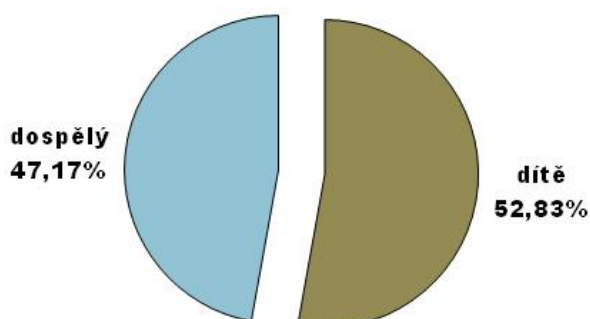
Přibližně třetina doplňujících odpovědí popisovala význam výuky náboženství pro žáky ZŠ v jejich přínosu chování a zakotvení lepších hodnot. Dále vidí vliv na oblast etiky a morálky, kterou podporuje. Náboženství podle těchto respondentů vede žáky k úctě, ohleduplnosti, umírněnosti a pokoře.

Více než polovina kladných odpovědí uváděla jako důvod vědomosti, které si žáci osvojí a získají tak všeobecný přehled, naučí se různé pohledy na svět a získají další informace.

Poslední velká část odpovědí argumentovala tolerancí k vírám, vzájemným porozuměním, poznáním Boha, víry, nalezením podstaty náboženství a z toho vyplývající lepší znalost náboženství.

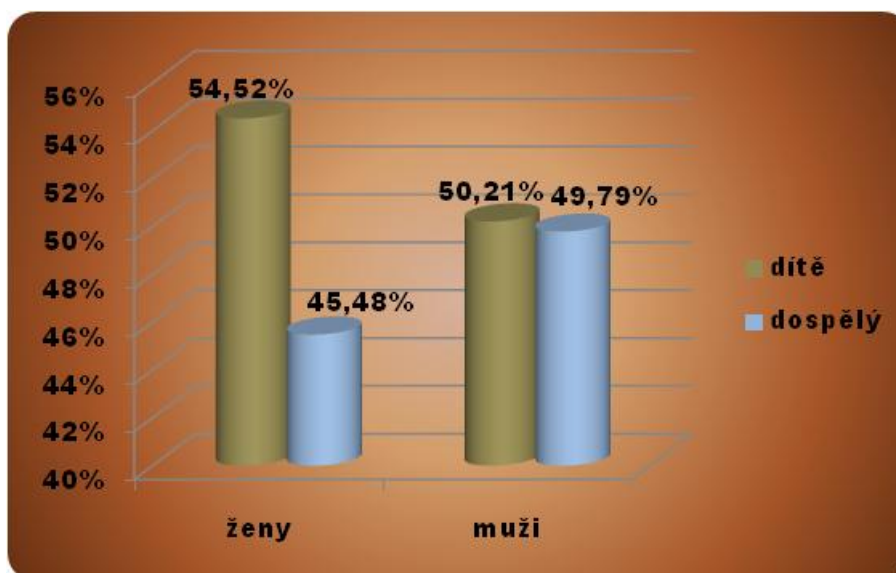
9.3.10 Členství v církvi

S těsnou většinou (52,83%) všech dotazovaných převážili zástanci názoru, že členem církve by se člověk měl stávat (být pokřtěn) jako dítě zástanci vzniku členství v dospělosti (47,17%).

Graf 18 – Vznik členství v církvi

Při srovnání v závislosti na pohlaví respondentů je zajímavý rozdíl mezi muži a ženami a to ten, že zatímco muži zastávají přibližně stejným dílem jak stanovisko členství v církvi v dospělosti tak i v dětství, u žen činí rozdíl téměř deset procent.

Graf 19 – Vznik členství v církvi (srovnání podle pohlaví respondentů)

9.3.11 Víra v Boha jako životní priorita

V otázce životních priorit, měli respondenti seřadit vybrané životní hodnoty podle preferencí. Pojmům: rodina, zaměstnání, zdraví, peníze a víra v Boha měli za úkol přiřadit hodnotu pořadí místa, které zastávají v jejich životě a to i přesto, že vyhodnocováno bylo pouze pořadí hodnoty „víra v Boha“. Zvýšila se tak pravděpodobnost, že analýza bude odrážet skutečné pořadí této priority ve spektru výše uvedených hodnot a ne pouze roli přidělenou respondentem jednomu konkrétnímu pojmu.

Abychom ze získaných odpovědí zjistili, zda existuje závislost „víry v Boha“ jako hodnoty na velikosti lokality, ve které člověk žije, museli jsme nejprve sestavit kontingenční tabulku, ve které jsou jako proměnné srovnávány lokality podle počtu obyvatel, ve kterých výzkum probíhal (sloupce) a odpověď jako číselné pořadí hodnoty „víra v Boha“ (řádky), které určil každý dotazovaný.

	<i>krajská města</i>	<i>obce nad 5000 obyv.</i>	<i>obce do 5000 obyv.</i>	Σ
1	18	16	8	42
2	8	17	13	38
3	22	18	19	59
4	15	22	23	60
5	133	122	18	383
Σ	196	195	191	582

Tabulka 4 – Životní priority (výpočet absolutní četnosti)

Následně jsme vypočítali očekávanou četnost.

Očekávaná četnost		
<i>krajská města</i>	<i>obce nad 5000 obyv.</i>	<i>obce do 5000 obyv.</i>
14,14	14,07	13,78
12,8	12,73	12,47
19,87	19,77	19,36
20,21	20,1	19,69
128,98	128,32	125,69

Tabulka 5 – Životní priority (výpočet očekávané četnosti)

Podle vzorce

$$\chi = \Sigma[(P-O)^2/O]$$

jsme pak zjistili chí-kvadrát pro jednotlivé hodnoty.

(P-O) ² /O		
<i>krajská města</i>	<i>obce nad 5000 obyv.</i>	<i>obce do 5000 obyv.</i>
1,05	0,26	2,42
1,8	1,43	0,02
0,23	0,16	0,01
1,34	0,18	0,56
0,13	0,31	0,04
4,55	2,34	3,05

Tabulka 6 – Životní priority (výpočet hodnoty chí-kvadrát)

Součtem hodnot chí-kvadrátu jednotlivých kategorií proměnné „velikost lokality“ jsme získali hodnotu $\chi^2 = 9,94$. Pro účely výzkumu jsme ze čtvercové kontingence odvodili Pearsonův koeficient kontingence. Po dosazení hodnot do rovnice

$$P = \sqrt{[\chi^2 / (\chi^2 + n)]}$$

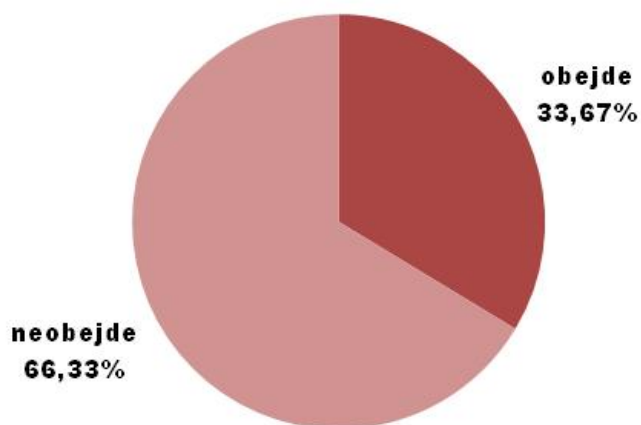
kde $n = 582$, jsme jako koeficient zjistili:

$$\underline{P = 0,13}$$

Dle stupnice u Pearsonova korelačního koeficientu se v našem případě jedná o rozhraní 0,1 – 0,3, tedy **malá síla asociace**.

9.3.12 Absence náboženství ve společnosti

Při názoru na náboženství jako fenomén, bez kterého se společnost obejde nebo neobejde, vypovědělo 33,67% dotazovaných kladně („obejde“). Zbývající 2/3 veřejnosti odpovědělo „neobejde“.

Graf 20 – Absence náboženství ve společnosti

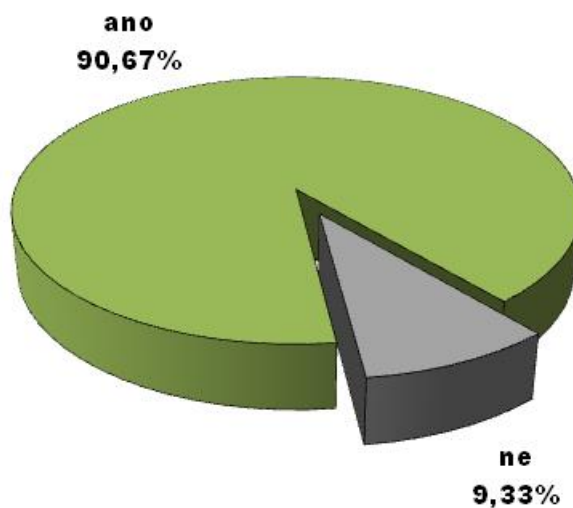
Nemalý rozdíl je patrný na grafu, znázorňujícím mínění veřejnosti srovnávané podle krajů. Olomoucký kraj je opět výrazně odlišný od Zlínského kraje, kde procentuální rozdíl mezi kategoriemi „obejde“, „neobejde“ činí šest procent. Na Olomoucku je ale tento rozdíl téměř desetkrát větší.

Graf 21 – Absence náboženství ve společnosti (srovnání podle krajů)

9.3.13 Role náboženství

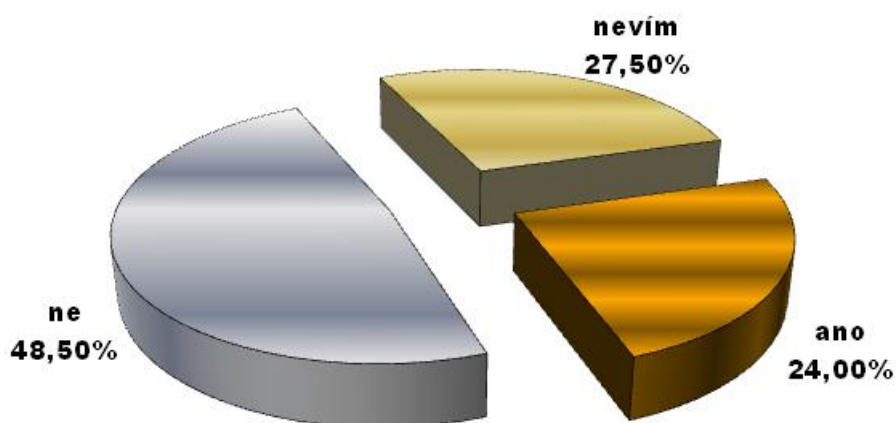
Více než 90% všech dotazovaných si myslí, že náboženství plní ve společnosti určitou roli. Necelých deset procent pak zastává opačný názor.

Graf 22 – Role náboženství ve společnosti

9.3.14 Přínos náboženství svobodě a demokracii

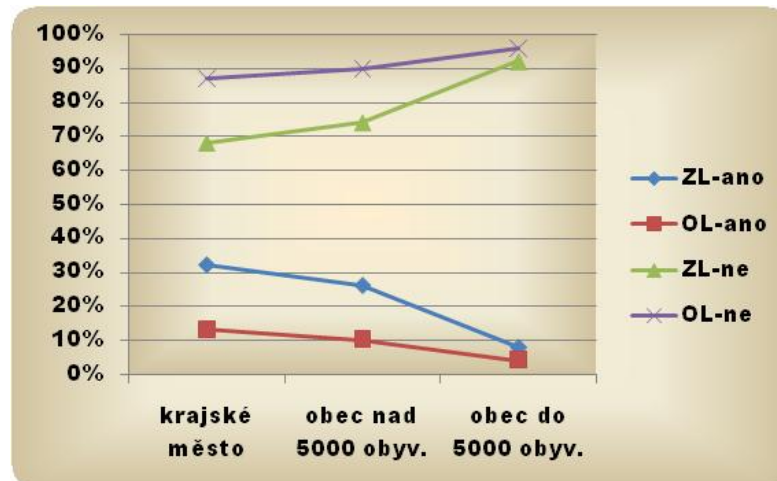
K otázce přínosu náboženství demokracii a svobodě se 48,50% dotazovaných vyjádřilo negativně („ne“), necelá čtvrtina pozitivně („ano“). Výrazná část české veřejnosti (27,50%) ale nebyla rozhodnuta.

Graf 23 – Přínos náboženství svobodě a demokracii

9.3.15 Vliv náboženských skupin na politiku

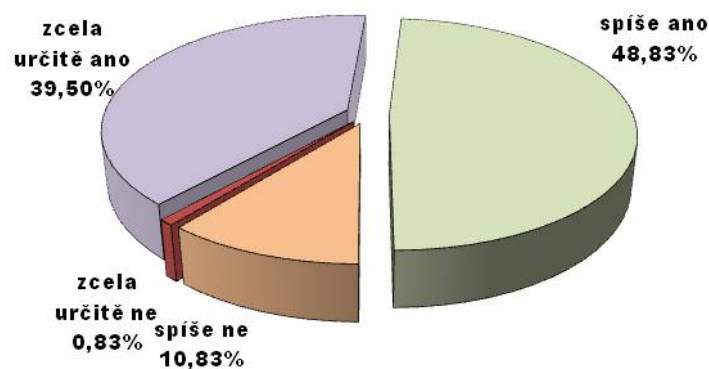
Při zkoumání názoru, zda by měly mít náboženské skupiny vliv na dění v politice, zjišťujeme podobné směřování jako v grafech 11 a 8. V tomto případě ale s opačným směřováním. Zatímco rozdíl mezi krajskými městy činí 19%, s klesajícím počtem obyvatel se vytrácí, až v obcích do 5000 obyv. udává hodnotu 4%.

Graf 24 – Vliv náboženských skupin na politiku (srovnání podle krajů)

9.3.16 Stav morálky a etiky ve společnosti

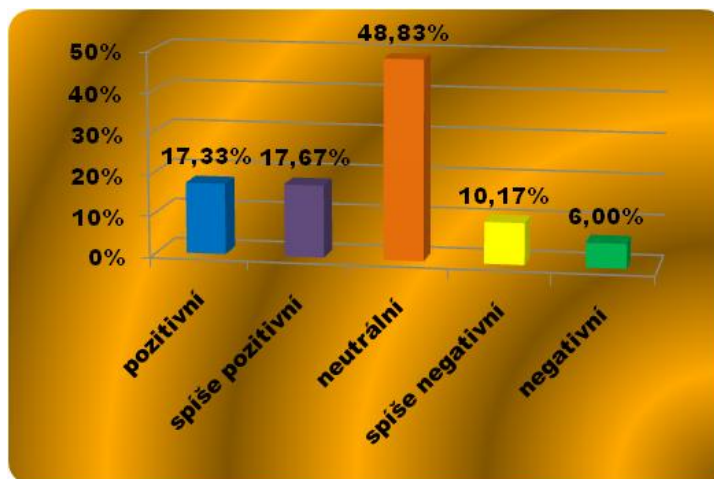
Jak ukazuje graf 25, 39,59% veřejnosti se domnívá, že společnost zcela určitě upadá v oblasti morálky a etiky. Téměř polovina dotazovaných uvedla „spíše ano“. Přes deset procent si myslí, že spíše neupadá a necelé jedno procento je o opaku přesvědčeno zcela určitě. Více než 88% veřejnosti tak zastává souhlasný postoj k této otázce.

Graf 25 – Úpadek v oblasti morálky a etiky

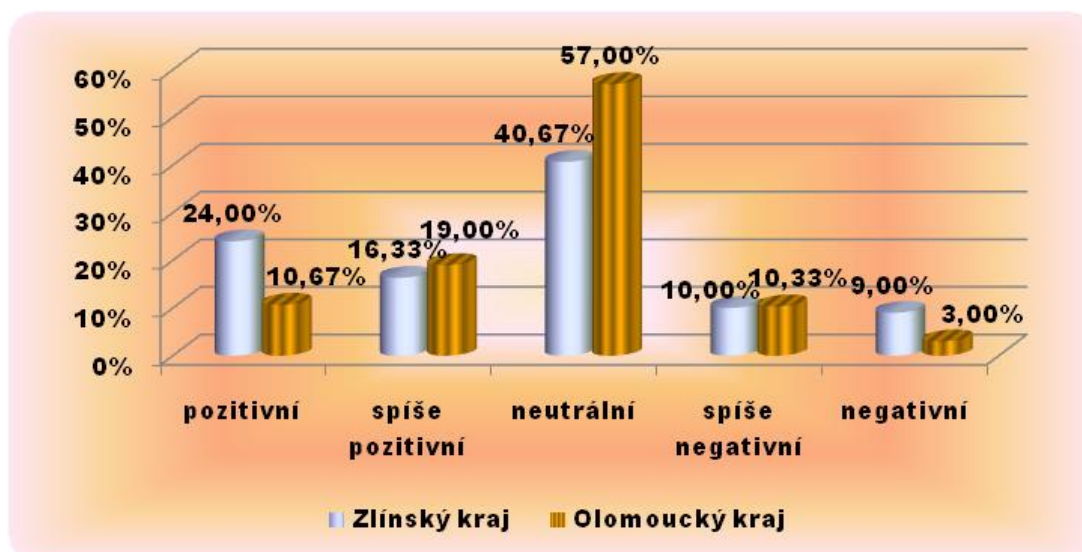
9.3.17 Vztah k náboženství (obecně)

Z následujícího grafu je možné vidět, jaký má veřejnost vztah k náboženství. Téměř polovina všech dotazovaných vyjádřila svůj vztah jako „neutrální“. Více než třetina se pak staví k náboženství kladně.

Graf 26 – Vztah k náboženství

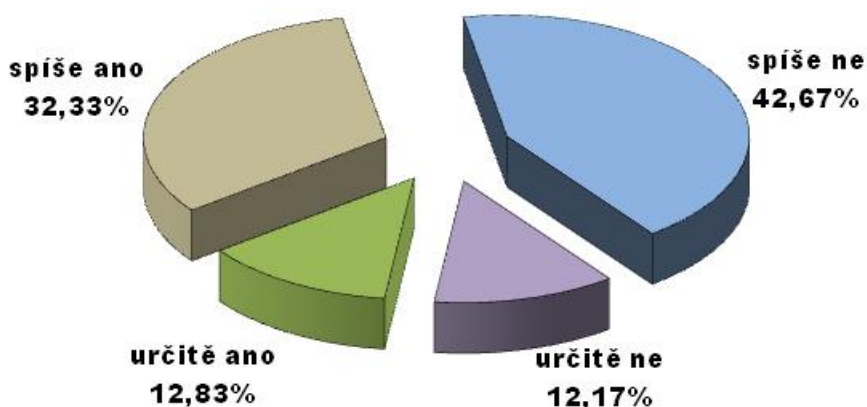
Na komparaci zkoumaných krajů vidíme, jak v kategoriích „spíše pozitivní“ a „spíše negativní“ jsou rozdíly mezi kraji velmi malé nebo téměř žádné. Naproti tomu v ostatních případech má Zlínský kraj výraznou převahu. Výjimku tvoří kategorie „neutrální“, kde se vyslovilo o téměř 17% více respondentů z Olomoucka než ze Zlínska. Lze tedy říci, že občané Zlínského kraje mají svůj vztah k náboženství vyhraněn více než občané kraje Olomouckého.

Graf 27 – Vztah k náboženství (srovnání podle krajů)

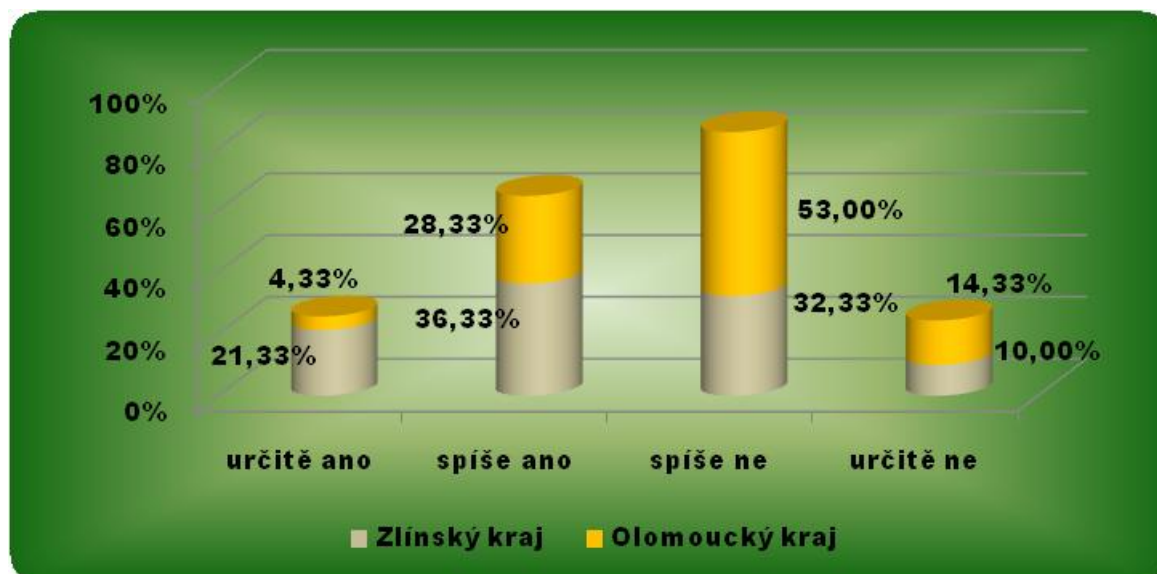
9.3.18 Užitečnost církví

V otázce přínosu církví jako užitečných institucí není veřejnost zcela jednostranně zaměřená. Za určitě užitečné je pokládá 12,83% všech dotazovaných. Téměř stejný počet respondentů je ale přesvědčen, že církve určitě užitečné nejsou. Ve středně vyhraněných názorech se pak našlo 32,33% lidí („spíše ano“) a 42,67% („spíše ne“).

Graf 28 – Užitečnost církví

Na grafu srovnávajícím stejné rozdělení podle krajů je patrná převaha Zlínského kraje v pozitivních kategoriích. Olomoucký kraj naproti tomu převažuje v kategoriích negativních.

Graf 29 – Užitečnost církví (srovnání podle krajů)

Otázku církví jako užitečných institucí bylo možné analyzovat formou kontingenční tabulky, ve které jsou data konfrontována s mírou praktikování víry v jednotlivých kategoriích.

užitečnost církví	praktikující věřící	nepraktikující věřící	nevěřící
určitě ano	45,37%	16,33%	1,16%
spíše ano	25,93%	50,34%	26,67%
spíše ne	25,93%	27,89%	54,20%
určitě ne	2,78%	5,44%	17,97%

Tabulka 7 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ (srovnání podle pohlaví)

9.3.19 Provozování náboženských praktik

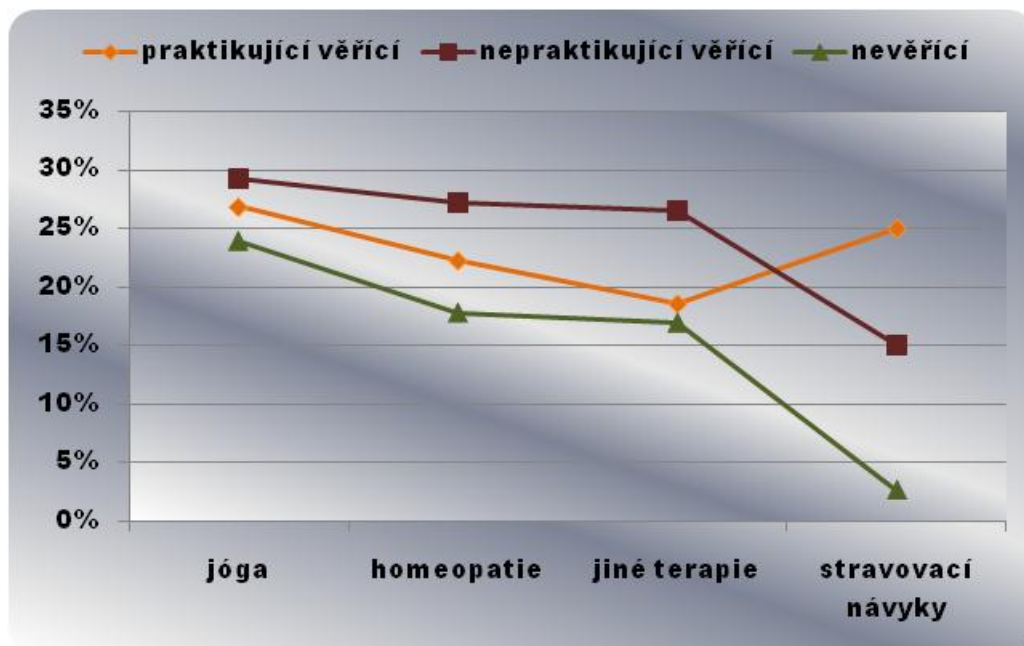
Při analýze dat z praktikování vybraných úkonů, jejichž původ nalezneme prokazatelně v náboženstvích, lze v případě vzájemného srovnání nepraktikujících věřících, praktikujících věřících a nevěřících pozorovat similární pokles na křivkách nevěřících a nepraktikujících věřících, které spojují vybrané náboženské atributy. V případě

praktikujících věřících je však u speciálních stravovacích návyků v souvislosti s náboženskými předpisy signalizován vzestup.

Jóga je praktikována resp. nepraktikována ve všech skupinách (praktikující věřící, nepraktikující věřící, nevěřící) přibližně stejným procentuálním zastoupením.

U homeopatie je situace podobná jako u jógy ale s větším rozdílem mezi skupinami respondentů navzájem. Zajímavé také je, že procentuální rozdíl mezi praktikováním homeopatie nevěřících a praktikujících věřících je menší než u věřících praktikujících a nepraktikujících.

U jiných terapií je situace naprosto stejná jako u homeopatie, rozdíl mezi praktikujícími věřícími a nevěřícími se ještě více snížil, zatímco mezi věřícími praktikujícími a nepraktikujícími je o poznání větší.

Graf 30 – Provozování náboženských praktik (srovnání podle praktikování víry)

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se zamýšlel nad tím, jaký má fenomén náboženství význam a vliv na širokou veřejnost. Jak ovlivňuje jejich hodnoty, postoje, priority. Kladl jsem si také otázku, do jaké míry dokážou věřící lidé přijímat náboženská pravidla a hodnoty za vlastní, byť veřejností příliš oblíbená nejsou. V tomto případě se jednalo přímo o ta nejpřísněji deklarovaná nařízení. Zajímalo mne také, jestli se zjišťovanou mírou religiozity potvrdí obecný trend směřování ČR.

V teoretické části se zabývám náboženstvím z několika úhlů pohledu. Představuji několik definicí náboženství, různé modely jejich dělení, jejich charakteristické rysy i znaky, které jsou určitým náboženstvím společné. Spolu s autory publikací se zamýšlím nad rolí resp. funkcí náboženství ve společnosti. Ve snaze alespoň krátce připomenout některá světová náboženství, jsem se ve třech kapitolách zastavil u monoteismu, polyteismu a náboženství neteistických. V praktické části uvádím, jakým směrem se můj výzkum bude ubírat a velkou část zabírá analýza dat získaných dotazníkem, který je přílohou této práce.

V úvodu praktické části jsem jmenoval dílčí výzkumné problémy, kdy na některé z nich navazovaly hypotézy.

Při odpovědi na otázku po významu náboženství pro člověka lze vycházet hned ze šesti otázek položených respondentům. I když vyhodnocení je v jednotlivých kapitolách praktické části, může tvrzení odpovídající na dílčí výzkumný problém pevněji podpořit souhrn konkrétních otázek. V tomto případě nás zajímají grafy číslo 12, 13, 15, 20, 21, 22, 26, 27, 28, 29 a tabulka 2. Jak již bylo mnohokrát uvedeno, významnost náboženství se projevuje více způsoby. Ve vybraných grafech jsou obsažena kritéria, která při postoupení k dalšímu (spíše kvalitativnímu) zkoumání mohou vykazat více uspokojivou a na interpretaci jednoznačnější hodnotu. Ostatně při charakteru výzkumného problému, který je v tomto případě popisný lze tyto grafy jen těžko vzájemně mezi sebou srovnávat. Vyhodnocení jednotlivých grafů – jak jsem uvedl – je na předešlých stranách.

Odpověď na otázku přínosu výuky náboženství pro žáky ZŠ podle názoru respondentů je také jako samostatná otázka vyhodnocena v grafech 15, 16, 17 a v tabulce 3 a to ve srovnání podle určitých proměnných (pohlaví, lokalita, apod.). V případě komplexnějšího zkoumání mohou k výsledným hodnotám pomoci také grafy 7 a 8.

V případě další dílčí výzkumné otázky a to vlivu vzdělání člověka na víru v Boha lze jednoduše komentovat graf 3, který již byl analyzován v kapitole 9.3.1. Na tomto místě mohou jen konstatovat, že z uvedeného znázornění **nevyplývá**, že by některé ze stupňů vzdělání mělo ve skupině věřících výrazný nadbytek nebo výrazný nedostatek. Proto lze shrnout tvrzení k hypotéze následovně: Skutečnost, že je člověk věřící, **není závislá** na úrovni dosaženého vzdělání. Hypotéza se tedy potvrdila a dílčí výzkumný problém byl zodpovězen.

Poslední dílčí výzkumný problém byl zkoumáním vztahu mezi dvěma proměnnými. Hodnoty proměnné místa bydliště jsme sjednotili do kategorií podle velikosti bydliště bez rozdílu kraje. Tabulky 4, 5 a 6 obsahují data týkající se výpočtu hodnoty chí-kvadrátu, který jsme využili pro zjištění Pearsonova koeficientu kontingence. Výsledek $P = 0,13$ spadá do rozmezí **malé síly asociace** (0,1-0,3). Dle výsledků mezi lokalitami obou krajů (srovnáváno podle počtu obyvatel) a pořadím umístění hodnoty „víra v Boha“ existuje pouze malá závislost. Pro podrobnější výpočty viz kapitolu 9.3.11.

I když by výsledky mohly být využity např. některou z náboženských institucí, či jinou organizací zabývající se religiozitou, sám bych se teď přiklonil spíše k provedení podrobnějšího výzkumu, který by zcela určitě měl být kvalitativní povahy. I když i tento druh výzkumu, jak známo, skrývá v sobě určitá rizika. Je tedy třeba uvážit, jak velký vzorek by v případě kvalitativního výzkumu pro takovou oblast problému byl optimální či dostačující.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ANTALÍK, D. *Jak srovnávat nesrovnatelné: Strategie mezináboženské komparace*. Praha: OIKOYMENH, 2005. ISBN 80-7298-144-7.
- [2] ARMSTRONGOVÁ, K. *Dějiny Boha*. Praha: Argo, 1996. ISBN 80-7203-050-7.
- [3] BOWIE, F. *Antropologie náboženství*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-378-9.
- [4] ELIADE, M., CULIANU, I. P. *Slovník náboženství*. 2. vydání. Praha: Argo, 2001. ISBN: 80-7203-393-X.
- [5] HALÍK, T. Náboženství ve vztahu k občanské společnosti a k pravdě. In HANUŠ, J., VYBÍRAL, J. (eds.) *Náboženství v globální občanské společnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-140-6. s. 95-107.
- [6] HALÍK, T. *Víra a kultura: pokoncilní vývoj českého katolicismu v reflexi časopisu Studie*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-117-2.
- [7] HANUŠ, J. Nebezpečné náboženství. In HANUŠ, J., VYBÍRAL, J. (eds.) *Náboženství v globální občanské společnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-140-6. s. 108-114.
- [8] HUNTINGTON, S. P. *Střet civilizací: boj kultur a proměna světového řádu*. 1. vydání. Praha: Rybka Publishers, 2001. ISBN: 8080-86182-49-5.
- [9] KEENE, M. *Světová náboženství*. 2. vydání. Praha: Knižní klub, 2008. ISBN 978-80-242-2137-3.
- [10] KÖNIG, F., WALDENFELS, H. *Lexikon náboženství*. Praha: Victoria Publishing, 1994. ISBN 80-85605-51-1.
- [11] KUČERA, A. *Náboženská výchova a její vliv na rozvoj osobnosti člověka*. Brno, 2005. 106 s. Institut mezioborových studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí bakalářské práce Romana Ferbarová. Dostupný z WWW: <https://www.stag.utb.cz/apps/stag/dipfile/index.php?download_this_unauthorized=895>.

- [12] LOKŠOVÁ, L. *Premena náboženského života na Slovensku po roku 1989*. Brno, 2005. 55s. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Vedoucí bakalářské práce David Václavík. Dostupný z WWW: <http://is.muni.cz/th/74822/ff_b/BAKA.pdf>.
- [13] MUSIL, J. Peter Berger o náboženství a globální občanské společnosti. In HANUŠ, J., VYBÍRAL, J. (eds.) *Náboženství v globální občanské společnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-140-6. s. 121-129.
- [14] PADEN, W. E. *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2002. ISBN 80-210-2977-3.
- [15] PŘÍBEK, F. *Vliv křesťanské náboženské výchovy na utváření osobnosti*. Brno, 2007. 78 s. Institut mezioborových studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí bakalářské práce Lidmila Hanzlová. Dostupný z WWW: <https://www.stag.utb.cz/apps/stag/dipfile/index.php?download_this_unauthorized=1006254>
- [16] ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-312-3.
- [17] ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. 1. vydání. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4.
- [18] SKALICKÝ, K. *V zápase s posvátnem: náboženství v religionistickém bádání*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. ISBN 80-7325-054-3.
- [19] SOKOL, J. *Člověk a náboženství: proměny vztahu člověka k posvátnému*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-886-4.
- [20] ŠTAMPACH, O. I. *Přehled religionistiky*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-384-0.
- [21] ŠTAMPACH, I. O. Náboženství a jídlo. *Dingir*, 2005, č. 1, s. 9-10.
- [22] ŠTAMPACH, I. O. Jóga, příprah k absolutnu. *Dingir*, 2002, č. 4, s. 11-13.
- [23] ŠVANDA, P. Občanské společnosti a náboženská společenství. In HANUŠ, J., VYBÍRAL, J. (eds.) *Náboženství v globální občanské společnosti*. 1. vydání. Br-

- no: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-140-6. s. 48-53.
- [24] UMLAUF, V. Dávat císařovi nebo demokracii?. In HANUŠ, J., VYBÍRAL, J. (eds.) *Náboženství v globální občanské společnosti*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. ISBN 978-80-7325-140-6. s. 54-66.
- [25] VÁCLAVÍK, D. *Sociologie nových náboženských hnutí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně a Praha: Malvern, 2007. ISBN 978-80-86702-22-3.
- [26] WALDENFELS, H. *Světová náboženství jako odpovědi po smyslu života*. 1. vydání. Praha: Zvon, 1992. ISBN 80-7113-062-1.
- [27] WIKIPEDIE. *Abrahámovská náboženství* [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie, 2009, 30.4.2009 [cit. 6.5.2009] Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Abrah%C3%A1movsk%C3%A1_n%C3%A1bo%C5%BEnstv%C3%AD&oldid=3911317>.
- [28] WIKIPEDIE. *Náboženství* [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie, 2009, 10.5.2009 [cit. 11.5.2009] Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=N%C3%A1bo%C5%BEnstv%C3%AD&oldid=3954474>>.
- [29] WIKIPEDIE. *Monoteismus* [online]. Wikipedie: Otevřená encyklopedie, 2009, 12.5.2009 [cit. 12.5.2009] Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Monoteismus&oldid=3958715>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Σ	Suma, součet.
χ^2	Chí-kvadrát.
NNO	Nestátní neziskové organizace.
CVVM	Centrum pro výzkum veřejného mínění.

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1 – Religiozita veřejnosti</i>	48
<i>Graf 2 – Religiozita veřejnosti (srovnání podle krajů)</i>	48
<i>Graf 3 – Vzdělání věřících</i>	49
<i>Graf 4 – Praktikování víry</i>	49
<i>Graf 5 – Postoj k praktikování eutanazie</i>	50
<i>Graf 6 – Postoj k praktikování eutanazie (srovnání podle praktikování víry)</i>	51
<i>Graf 7 – Výchova dětí ve víře</i>	52
<i>Graf 8 – Výchova dětí ve víře (srovnání podle krajů)</i>	52
<i>Graf 9 – Postoj k mimomanželským svazkům a intimním soužitím</i>	53
<i>Graf 10 – Postoj k mimomanželským svazkům a intimním soužitím (srovnání podle praktikování víry)</i>	54
<i>Graf 11 – Změna hodnot v životě</i>	54
<i>Graf 12 – Význam pro člověka-ateistu (srovnání podle krajů)</i>	55
<i>Graf 13 – Význam pro respondenta</i>	56
<i>Graf 14 – Význam náboženství pro respondenta (srovnání podle věkové kategorie)</i>	57
<i>Graf 15 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ</i>	58
<i>Graf 16 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ (srovnání podle krajů)</i>	59
<i>Graf 17 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ (srovnání podle přihlášení se k víře nebo ateismu)</i>	59
<i>Graf 18 – Vznik členství v církvi</i>	60
<i>Graf 19 – Vznik členství v církvi (srovnání podle pohlaví respondentů)</i>	61
<i>Graf 20 – Absence náboženství ve společnosti</i>	64
<i>Graf 21 – Absence náboženství ve společnosti (srovnání podle krajů)</i>	64
<i>Graf 22 – Role náboženství ve společnosti</i>	65
<i>Graf 23 – Přínos náboženství svobodě a demokracii</i>	65
<i>Graf 24 – Vliv náboženských skupin na politiku (srovnání podle krajů)</i>	66
<i>Graf 25 – Úpadek v oblasti morálky a etiky</i>	66
<i>Graf 26 – Vztah k náboženství</i>	67
<i>Graf 27 – Vztah k náboženství (srovnání podle krajů)</i>	67
<i>Graf 28 – Užitečnost církvi</i>	68
<i>Graf 29 – Užitečnost církvi (srovnání podle krajů)</i>	69

Graf 30 – Provozování náboženských praktik (srovnání podle praktikování víry) 70

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 – Religiozita předků (srovnání podle religiozity)</i>	50
<i>Tabulka 2 – Význam náboženství pro respondenta (srovnání podle religiozity)</i>	57
<i>Tabulka 3 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ (srovnání podle pohlaví)</i>	60
<i>Tabulka 4 – Životní priority (výpočet absolutní četnosti)</i>	62
<i>Tabulka 5 – Životní priority (výpočet očekávané četnosti)</i>	62
<i>Tabulka 6 – Životní priority (výpočet hodnoty chí-kvadrát)</i>	63
<i>Tabulka 7 – Přínos výuky náboženství pro žáky ZŠ (srovnání podle pohlaví)</i>	69

SEZNAM PŘÍLOH

P I Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

DOTAZNÍK

Prosím o vyplnění tohoto dotazníku.

Dotazník je anonymní, Vámi uvedené údaje budou sloužit výhradně pro účely výzkumu.

Dotazník prosím, vyplňujte následujícím způsobem:

U nabízených odpovědí označte znakem „X“ pole s Vaší volbou (viz vzor). V případě doplňujících odpovědí, pište, prosím, **hůlkovým písmem**.

Volte, prosím, vždy pouze **jednu** variantu.

Vzor:

Pohlaví:
 muž žena

-
1.	Jste věřící?	6.	Jaký je Váš postoj k mimomanželským svazkům a intimním soužitím?
☐	ano	☐	nevadí mi
☐	ne	☐	spíše mi nevadí
1.a	V případě, že se jste věřící, považujete se za praktikujícího?	☐	je mi to jedno
☐	ano	☐	spíše mi vadí
☐	ne	☐	vadí mi
1.b	Ke kterému z následujících náboženství se hlásíte?	7.	Myslíte si, že byste v životě měl(a) jiné hodnoty, kdybyste byl(a) / nebyl(a) vychovávan(a) ve víře?
☐	křesťanství	☐	ano
☐	judaismus	☐	ne
☐	islám	☐	nevím
☐	hinduismus		
☐	buddhismus		
☐	jiné, prosím, uveďte:.....		
2.	Je / byl některý z Vašich rodičů věřící?	8.	Má podle Vás náboženství význam pro člověka-ateistu?
☐	oba	☐	ano; pokuste se, prosím, vyjádřit jaký:.....
☐	jeden		
☐	žádný	☐	ne
3.	Je / byl některý z Vašich prarodičů věřící?	9.	Mělo náboženství nějaký význam pro Vás?
☐	alespoň jeden	☐	ano; pokuste se, prosím, vyjádřit jaký:.....
☐	žádný		
4.	Jaký je Váš postoj k praktikování eutanazie?	☐	ne
☐	toleruji	10.	Má podle Vás nějaký přínos výuka náboženství pro žáky ZŠ?
☐	spíše toleruji	☐	ano; pokuste se, prosím, vyjádřit jaký:.....
☐	je mi to jedno		
☐	spíše netoleruji	☐	ne
☐	netoleruji		
5.	Vychoval byste děti ve víře?		
☐	ano		
☐	ne		

11. Měl by se člověk stávat členem církve (být pokřtěn) jako dítě nebo jako dospělý jedinec?
 dítě
 dospělý jedinec
12. Přiřaďte číslo k pojmu podle Vašich životních priorit (1-nejvyšší priorit, 5-nejnižší priorit):
 rodina
 zaměstnání
 víra v Boha
 zdraví
 peníze
13. Náboženství je podle Vás fenomén, bez kterého se společnost *obejde / *neobejde
*(*nehodící se škrtněte)*
14. Plní podle Vás náboženství ve společnosti nějakou roli?
 ano
 ne
15. Myslíte si, že náboženství přispívá demokracii a svobodě?
 ano
 ne
 nevím
16. Měly by mít podle Vás náboženské skupiny vliv na dění v politice?
 ano
 ne
17. Souhlasíte s charitativní pomocí, kterou některá náboženství poskytují?
 ano
 ne
18. Domníváte se, že naše společnost upadá v oblasti morálky a etiky?
 zcela určitě ano
 spíše ano
 spíše ne
 zcela určitě ne
19. Jaký je Váš vztah k náboženství (obecně)?
 pozitivní
 spíše pozitivní
 neutrální
 spíše negativní
 negativní
20. Pokládáte Vy osobně církev za užitečné instituce?
 určitě ano
 spíše ano
 spíše ne
 určitě ne
21. Domníváte se, že církve mají v naší zemi příliš mnoho vlivu?
 určitě ano
 spíše ano
 spíše ne
 určitě ne
22. Praktikoval(a) jste někdy
a) jógu ano ne
b) homeopatii ano ne
c) jiné terapie ano ne
d) speciální stravovací návyky v souvislosti s náboženskými předpisy ano ne
- 22.a Pokud ano, tak z jakého důvodu? (Můžete zvolit více možností)
 fyzické pohody
 duševní pohody
 jiné, prosím, uveďte:.....
.....
-
- Nyní, prosím, zodpovězte otázky týkající se Vaší osoby:**
23. Pohlaví:
 muž
 žena
24. Vzdělání:
 ZŠ
 SŠ
 VŠ
25. Věk:
15-24 25-39 40-49 50-65

Děkuji za Vaši ochotu a čas, který jste věnoval(a) vyplňování tohoto dotazníku.
Bc. Jiří Luňák